

## หานอีวี่ : “เจ้าเมือง” “เจ้าพ่อ” “เจ้าที่”

สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์

ภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10200

อีเมล: noom2517@yahoo.com

### บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาสถานะ “เจ้าเมือง” “เจ้าพ่อ” และ “เจ้าที่” ของหานอีวี่ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์จีนสมัยราชวงศ์ถัง การศึกษาพบว่าเนื่องด้วยคุณูปการต่าง ๆ นานาที่หานอีวี่ได้ทำให้กับสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะได้เดินทางมาปกครองพื้นที่เมือง แต่จวบเป็นเหตุให้ได้รับการบูชาในฐานะเทพเจ้าในยุคต่อมา และในสมัยราชวงศ์ซิงหน่วยงานของราชสำนักหมิงและชิงจำนวนมากยังได้บูชาท่านในฐานะเทพ “เจ้าที่” อีกด้วย

**คำสำคัญ** หานอีวี่; เจ้าเมือง; เจ้าพ่อ; เจ้าที่

## Han Yu : “Governor” “God” “Land God”

Surasit Amornwanitsak

Chinese Department, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Bangkok, 10200,

Thailand

Email: noom2517@yahoo.com

### Abstract

Han Yu (A.D. 768-824), a famous nobleman from the Tang dynasty of the ancient China, has had several titles from “Governor” to “God” to “Land God”. When he was exiled to rule the Chinese southeastern city of Chaozhou in the era of Taizhong Emperor, he dedicated himself to the people and locality. Due to those achievements, therefore, Chaozhou people worshipped Han Yu as a “God”. Later in the period of the Ming dynasty and the Qing dynasty, many governmental bureaus also worshipped him as a “Land God”. And this article will focus on reviewing of those statuses of Han Yu.

**Keywords:** Han Yu; Governor; God; Land God

# 韩愈：“刺史” “神灵” “土地神”

黄汉坤

泰国法政大学人文学院中文系，曼谷，10200，泰国

电子邮箱：noom2517@yahoo.com

## 摘要

本文主要研究中国唐代著名历史人物韩愈之造型演变。研究表明，韩愈在世期间对社会与国家有着诸多方面的贡献，这为其后来能变成“神灵”奠定了一定的雄厚基础，尤以在治理潮州地区期间为重要。到了明清两代他便是诸多地方的土地神。

**关键词：**韩愈；刺史；神灵；土地神

## บทนำ

ชนชาติจีนมีความเชื่อที่สืบทอดกันมานานนับพันปี ด้วยแนวคิดที่ว่าสรรพสิ่งบนโลกล้วนมีจิตวิญญาณคอยประจำและดูแลอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ตาม อีกทั้งชาวจีนยังยึดมั่นในความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษและการให้ความเคารพบูชาต่อวีรชนผู้กล้า รวมถึงดวงวิญญาณของบุคคลที่เคยสร้างคุณูปการ ทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมอีกด้วย

ตามประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมจีนหลายพันปีที่ผ่านมามีบุคคลอยู่ไม่น้อยที่ได้รับการยกย่องเชิดชูและได้รับการสักการะบูชาในฐานะเทพเจ้า อาทิ ฮั่วโต (华佗 ค.ศ.145-208) กวนอู (关羽 ค.ศ.?-220) เตียวหุย (张飞 ค.ศ.?-221) เปาซันจิ้น (包拯 ค.ศ.999-1062) จังกูย (岳飞 ค.ศ.1103-1142) เจิ้งเฉิงกง (郑成功 ค.ศ.1624-1662) เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่ได้กล่าวไปนั้นได้รับการกราบไหว้บูชามาแต่ครั้งโบราณตราบจวบจนปัจจุบัน

หานอ้ว (韩愈 ค.ศ.768-824) เป็นทั้งกวี นักปราชญ์ และนักการปกครองที่มีผลงานโดดเด่นมากคนหนึ่งในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน ช่วงสมัยราชวงศ์ถังตอนกลาง<sup>1</sup> ด้วยเหตุที่เป็นคนฝีปากกล้า พูดจาเถรตรง ทำให้ชีวิตที่ดำเนินบนเส้นทางการเมืองไม่ราบรื่นนัก เคยถูกลดตำแหน่งจากข้าหลวงใหญ่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเมืองหลวงไปเป็นเจ้าเมืองประจำหัวเมืองเล็ก ๆ บริเวณชายแดนอันไกลโพ้นหลายต่อหลายครั้ง หากแต่การเดินทางไปรับตำแหน่งในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ โดยเฉพาะได้มีโอกาสรับตำแหน่งเจ้าเมืองแต่จิวในปีศักราชหยวนเหอที่ 14 สมัยพระเจ้าถังเซียนจง (唐宪宗元和十四年 ค.ศ.819) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนผู้นี้ได้รับการสักการะบูชาในเวลาต่อมา เนื่องด้วยผลงานของหานอ้วนับได้ว่ามีคุณูปการยิ่งใหญ่ต่อวงการการศึกษาท้องถิ่น รวมถึงความห่วงใยเอาใจใส่ต่อ

---

<sup>1</sup> คือช่วงเวลาหลังเกิดกบฏอันลู่ซันและสี่ชื่อหมิง (安史之乱 ค.ศ.755-763) เปลี่ยนราชวงศ์ถังอันรุ่งโรจน์ให้เข้าสู่ยุคเสื่อม

ประชาชน จนได้รับความเคารพจากประชาชนเป็นอย่างยิ่ง สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ ชาวเมือง  
 แต่จิวได้พร้อมใจกันเปลี่ยนชื่อสถานที่ที่มีแต่ดั้งเดิมเป็นชื่อของท่านเพื่อเป็นอนุสรณ์ เช่น  
 แม่น้ำเอ้อซี (恶溪; 鰲溪) ซึ่งแปลได้ว่าแม่น้ำแห่งความเลว ทั้งนี้เพราะว่าลำน้ำสายนี้มี  
 จระเข้ชุกชุม มักเข้าทำร้ายผู้คนที่ยืนจวนน้ำ จึงทำให้แม่น้ำสายนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างว่าแม่น้ำ  
 จระเข้ แต่ต่อมาได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นแม่น้ำหานเจียง (韩江) ภูเขาป๋ิงจ๋าซาน (笔架山) แปล  
 เป็นไทยว่า ภูเขาแท่นวางพู่กัน ซึ่งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำหานเจียงก็ถูกเปลี่ยนชื่อ  
 เป็นภูเขาหานซาน (韩山) หรือแม้กระทั่งตำนานที่เคยเล่าขานสืบต่อกันมาว่าหานอวี่เคยปลูก  
 ต้นไถ่กั้นหนึ่งบริเวณศาลาริมน้ำ ต่อมาศาลาดังกล่าวและต้นไถ่กั้นนั้นก็ถูกเรียกขานว่า  
 ศาลาหาน (韩亭) ต้นไม้หาน (韩木) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านในเมืองแต่จิวได้เปลี่ยน  
 ชื่อสถานที่หลายแห่งโดยยึดตามแซ่ของหานอวี่ นอกจากนั้นแล้ว บริเวณที่เป็นที่ตั้งของจวน  
 เจ้าเมืองในอดีตซึ่งถูกปรับเปลี่ยนเป็นถนนหนทางในปัจจุบันก็ได้รับการเรียกขานว่า ถนนซัง  
 หลี (昌黎路)<sup>1</sup> ซึ่งคำว่า “ซังหลี” คือสถานที่ที่อดีตบรรพชนของหานอวี่เคยอาศัยอยู่ที่นี้<sup>2</sup> และ  
 ด้วยความภาคภูมิใจในวงศ์ตระกูล หานอวี่มักเรียกตนเองว่าซังหลีหานอวี่ (昌黎韩愈) จน  
 เป็นที่คุ้นชินของผู้ที่รู้จัก ซึ่งต่อมาย่อลงเหลือเพียง 3 พยางค์ คือ หานซังหลี (韩昌黎) ดังนั้น  
 คำว่าซังหลีก็คือชื่อเรียกหนึ่งของหานอวี่เช่นกัน จากการปรับเปลี่ยนชื่อสถานที่ต่าง ๆ แสดงให้  
 เห็นถึงความรักและผูกพันที่ชาวเมืองแต่จิวมีต่อหานอวี่ และความผูกพันนี้ยังนำมาซึ่งการสร้าง  
 ศาลเจ้าหานอวี่ (韩文公祠) ในเวลาต่อมาอีกด้วย จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าหานอวี่ได้รับการยก

<sup>1</sup> Wang Qipeng 王启鹏《苏轼贬惠与韩愈贬潮影响比较谈》，载《周口师范学院学报》，2007 年第 1 期，第 19 页。

<sup>2</sup> เกี่ยวกับที่ตั้งเมืองซานหลีในปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการจีน โดยนักวิชาการกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าอยู่ในอำเภอซานหลี มณฑลเหอเป่ย์ (河北昌黎) แต่มีนักวิชาการอีกกลุ่มเชื่อว่า เมืองซานหลีมีที่ตั้งอยู่ในอำเภออี (义县) บริเวณเมืองจินโจว มณฑลเหลียวหนิง (辽宁锦州) ในปัจจุบัน ดู Wang Xingya 王兴亚、Ma Huaiyun 马怀云：《韩愈籍贯诸说考辨》，载《河南大学学报》（社会科学版），2002 年第 1 期，第 25-32 页。

ย่องเทิดทูนเปรียบเสมือนเทพเจ้า ณ ดินแดนแห่งนี้ และในสมัยต่อมาก็ได้มีการบูชาหานอ้วในฐานะ “เจ้าพ่อ” และ “เจ้าที่” อีกหลายแห่ง ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจและควรศึกษาอย่างยิ่ง

### ประวัติของหานอ้ว : ชีวิต บทบาทและมุมมอง

#### ประวัติชีวิตของหานอ้วโดยสังเขป

หานอ้ว (韩愈 ค.ศ.768-824) ชื่อรองทุ่ยจื่อ (退之) เกิดที่อำเภอเหอหยาง เมืองเหอเน่ย์ (河内河阳) ปัจจุบันอยู่ในอำเภอเมิ่ง มณฑลเหอหนาน (河南孟县) ตั้งเดิมบรรพชนเคยอาศัยอยู่ที่เมืองซังหลี (昌黎) หานอ้วจึงมักเรียกแทนตนเองว่าซังหลีหานอ้ว (昌黎韩愈) ในงานประพันธ์ของตนอยู่เสมอ เมื่อเสียชีวิตลงได้รับการสถาปนาจากฮ่องเต้ในฐานะผู้มีความรู้ความสามารถดีเด่นด้าน “เหวิน” (文) ซึ่งก็คือด้านบุ๋นนั่นเอง ผู้คนยุคหลังจึงเรียกท่านว่า “หานเหวินกง” (韩文公)

หานอ้วในช่วงปฐมวัยถือได้ว่ามีชีวิตที่อาภัพ มารดาได้จากไปตั้งแต่อายุแรกเกิด พออายุได้เพียง 3 ปี บิดาก็เสียชีวิตลง มีหานฮฺยู่ (韩会 ค.ศ.738-780) พี่ชายคนโตเป็นผู้เลี้ยงดูน้องคนนั้นแทนบิดาและมารดา โดยใช้ชีวิตที่เมืองเซ้ากวน ในมณฑลกว๋างตุ้ง (广东韶关) เพราะตอนนั้นหานฮฺยู่ไปรับราชการที่นั่น จนกระทั่งหานฮฺยู่เสียชีวิต นางเจิ้งซื่อ (郑氏) พี่สะใภ้ได้อพยพไปอยู่ที่เมืองเซวียนเฉิง ในมณฑลอันฮฺยู่ (安徽宣城) ด้วยบุญคุณค่าน้ำนมของพี่สะใภ้และการส่งเสียเลี้ยงดูเป็นอย่างดีของพี่ชาย รวมทั้งหลานผู้เป็นเหมือนน้องชายที่คอยช่วยเหลือดูแลกันและกันมาแต่วัยเยาว์ หานอ้วจึงรักและเคารพบุคคลในครอบครัวของพี่ชายคนโตอย่างมาก ดังปรากฏในงานเขียนบทร้อยแก้วอันทรงคุณค่าทางวรรณศิลป์เรื่อง ร้อยแก้วสตุติบูชา

หานสิบสอง<sup>1</sup> 《祭十二郎文》 ซึ่งมีเนื้อหาकिनใจจนได้รับยกย่องให้เป็นหนึ่งในบทสวดบูชาพระคุณที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์จีนยุคโบราณ ซึ่งมีด้วยกันเพียง 3 บท<sup>2</sup> บทประพันธ์นี้ได้เขียนเล่าเรื่องราวชีวิตของหานอู้กับความผูกพันระหว่างตนกับหลาน รวมถึงพี่ชายและพี่สะใภ้ไว้ด้วย ซึ่งหลานของหานอู้คนนี้ก็คือบิดาของหานเซียง (韩湘 ค.ศ.794-?) บุคคลในตำนานแปดเซียนหรือโป๊ยเซียน<sup>3</sup> (八仙) ตามคติความเชื่อในวัฒนธรรมจีน เรื่องราวเกี่ยวกับหานเซียงมีตำนานเรื่องเล่ามากมาย แต่สรุปรวมได้ว่าชาวบ้านเชื่ออย่างสนิทใจว่าหานเซียงได้บรรลุเป็นเซียน ซึ่งก็คือท่านเซียนหานเซียงจือ (韩湘子)<sup>4</sup> หนึ่งในแปดเซียนนั่นเอง

หานอู้เป็นคนขยันหมั่นเพียรและมีปัญญาดีเลิศ ตำนานกล่าวว่า “ในแต่ละวันสามารถจดจำข้อความในหนังสือได้มากถึงพัน ๆ ประโยค เมื่อโตขึ้นเชี่ยวชาญในคัมภีร์ทั้ง 6 ของสำนัก

<sup>1</sup> ชื่อจริงคือ หานเหล้าเลิง (韩老成) อยู่ในลำดับที่ 12 ของตระกูล จึงมักเรียกว่า หานสิบสอง หานเหล้าเลิงเดิมเป็นบุตรคนที่ 2 ของหานเจี๋ย (韩介) พี่ชายคนรองของหานอู้ ซึ่งต่อมาได้ออกหานเหล้าเลิงให้เป็นบุตรบุญธรรมของหานอยู่พี่ชายคนโต ดู Chen Shangjun 陈尚君 《韩湘子成仙始末》，载《古典文学知识》，2012 年第 1 期，第 64 页。

<sup>2</sup> หวังเหวินหฺวู (王文濡 ค.ศ.1867-1935) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ กุเหวินกวนจี้ภาคต่อ 《续古文观止》 ยกย่องร้อยแก้วสวดบูชาหานสิบสอง 《祭十二郎文》 งานประพันธ์ของหานซังหลี (韩昌黎) ฎีกาหลงกังเซียน 《泷冈阡表》 งานประพันธ์ของโอวหยังชิว (欧阳修) และร้อยแก้วสวดน้องสาว 《祭妹文》 งานประพันธ์ของหยวนเหมย (袁枚) เป็นสุดยอดงานประพันธ์บทสวดบูชาที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของจีนยุคโบราณ ดู Guan Yongli 关永礼主编 《古文观止·续古文观止鉴赏辞典》，上海同济大学出版社 1990 年，第 926 页。

<sup>3</sup> ประกอบด้วย หลี่เถี่ยวโกว (李铁拐) ฮั่นจงหลี (汉钟离) จังกั๋วเหล้า (张果老) เทอเซียนกู (何仙姑) หลานไฉเทอ (蓝采和) เฉากว๋าง (曹国舅) หลี่ตังปิน (吕洞宾) และหานเซียงจือ (韩湘子)

<sup>4</sup> ความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเซียนหานเซียงจือกับหานอู้มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังแล้ว โดยตัวนเลิงซือ (段成式 ค.ศ.?-863) ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือไห่หยางหฺงจฺจู่ 《酉阳杂俎》 ไว้ว่า อยู่มาวันหนึ่งเหลนชายของหานอู้ได้เดินทางมาหาแล้วได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยการเสกให้ดอกโบน้ออกดอกหลากสีในฤดูหนาว เมื่อดอกโบน้ออกบานสะพรั่ง ทุก ๆ ดอกของโบน้ออกปรากฏอักษรจีนสีม่วง ซึ่งรวมแล้วก็คือกลอนที่หานอู้ได้แต่งขึ้นในระหว่างถูกลดตำแหน่งให้เป็นเจ้าเมืองแต้จิ๋ว ความว่า “เมฆหมอกปกคลุมเทือกเขาฉิงหลิงแล้วบ้านเร่อยู่ตรงที่ใด หิมะถล่มปิดกั้นที่ด่านห่านกวนจนม้าไม่สามารถเดินทางต่อไป” (云横秦岭家何在？雪拥蓝关马不前) ซึ่งต่อมามีคนมาเชื่อมโยงว่าเหลนชายที่ตัวนเลิงซือได้กล่าวถึงนั่นก็คือหานเซียง และต่อมาผู้คนก็นำเรื่องเล่าดังกล่าวมาเชื่อมโยงกับหานเซียงจืออีกครั้ง และเมื่อมีการเล่าขานกันมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นว่า หานเซียงก็คือหานเซียงจือ ที่ศึกษาวิชาเซียนกับหลี่ตังปิน จึงได้บรรลุเป็นเซียนในเวลาต่อมา อ่านเพิ่มเติมใน Chen Shangjun 陈尚君 《韩湘子成仙始末》，载《古典文学知识》，2012 年第 1 期，第 63-71 页。

หฺรู่ (儒家)<sup>1</sup> และปรัชญาในสำนักอื่น ๆ”<sup>2</sup> หากแต่ชีวิตการสอบเข้ารับราชการและชีวิตในข้าราชการสำนักก็ไม่ได้ราบรื่นนัก กล่าวคือ

เมื่ออายุได้ 19 ปี (ค.ศ.786) หานอ้วได้เดินทางจากบ้านเข้าเมืองหลวงเพื่อสอบเข้ารับราชการ ต่อมาเมื่ออายุได้ 25 ปี (ค.ศ.792) หานอ้วสามารถสอบผ่านขั้นจิ้นซือ (进士) ถึงช่วงอายุ 26-28 ปี (ค.ศ.793-795) หานอ้วมุ่งมั่นในการสอบเข้ารับราชการในกรมขุนนาง (吏部)<sup>3</sup> ซึ่งเข้าสอบ 2 ครั้ง แต่ก็สอบไม่ผ่าน และเมื่ออายุได้ 29 ปี (ค.ศ.796) หานอ้วจึงไปช่วยงานต่งจิ้น (董晋 ค.ศ.723-799) เสนาบดีฝ่ายการทหารในตำแหน่งเจ้าพนักงานสอบสวนคดีประจำกรมทหาร (节度使推官) ประจำเมืองเปียนโจว (汧州)<sup>4</sup> ถือเป็นการทำงานครั้งแรกในชีวิตของหานอ้ว ซึ่งทำงานกินเบี้ยหวัดของเสนาบดี และเป็นงานที่ไม่มียศตำแหน่งทางราชการ<sup>5</sup>

<sup>1</sup> สำนักหฺรู่ หรือที่คนทั่วไปรู้จักในชื่อ สำนักขงจื้อ ซึ่งมีคัมภีร์ 6 เล่มหลักเป็นเสมือนหัวใจสำคัญของปรัชญาสำนักนี้ ประกอบด้วย ซื่อ (詩) หรือคัมภีร์กวีนิพนธ์ ชู (書) หรือประวัติศาสตร์โบราณ หฺลี่ (禮) หรือบันทึกว่าด้วยธรรมเนียมประเพณี เยว่ (樂) หรือคัมภีร์ว่าด้วยท่วงทำนองเพลง อี้ (易) หรือคัมภีร์ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง และชุนชิว (春秋) หรือประวัติศาสตร์สมัยชุนชิว

<sup>2</sup> 《新唐书·韩愈传》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，四川大学出版社 1996 年，第 3100 页。

<sup>3</sup> ซึ่งการสอบคัดเลือกนี้เรียกว่า “ปั่วเสวียหฺงฉื่อเคอ” (博学宏词科) คือการสอบที่มุ่งให้ผู้สอบสามารถประมวลความรู้หลายศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันได้อย่างถูกต้อง รวมถึงการเข้าใจและรู้จักเลือกใช้ศัพท์แสง สำนวนได้วิจิตรเพริศพิริ้ง ซึ่งกรมขุนนางเป็นกรมที่ทำหน้าที่ในการคัดเลือกขุนนาง โยกย้ายขุนนาง ปลดขุนนาง รวมถึงการสอบเข้ารับราชการ ซึ่งเป็นกรมที่มีบทบาทมากในสมัยดัง ดู Sun Yongdou 孙永都、Meng Zhaoxing 孟昭兴著《中国历代职官知识手册》，百花文艺出版社 2006 年，第 12 页。

<sup>4</sup> Zhang Ziquan 张子泉、Dai Weiwei 戴维一主编《大学语文》，清华大学出版社 2005 年，第 23-26 页。

<sup>5</sup> สมัยราชวงศ์ถังลำดับชั้นยศของข้าราชการฝ่ายบุ๋นมี 9 ชั้น เรียงจากมากไปหาน้อย ซึ่งหมายความว่าตัวเลขยิ่งน้อย ตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งสูง เช่น ตำแหน่งไท่ซือ (太师) หรืออัครมหาเสนาบดีอยู่ในลำดับชั้นยศที่ 1 เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วในแต่ละลำดับชั้นยศยังแบ่งย่อยอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งรวมได้ทั้งสิ้น 30 ชั้น ดู Bai Gang 白钢主编《中国政治制度史》，天津人民出版社 2002 年，第 475 页。

เมื่ออายุได้ 35 ปี (ค.ศ.802) เข้ารับราชการในเมืองหลวงในตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับชือเหมิน (四门博士)<sup>1</sup> มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 7 ต่อมาเมื่ออายุได้ 36 ปี (ค.ศ.803) ได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับตำแหน่งผู้ตรวจราชการ (监察御史) หากแต่ช่วงเดือน 12 ในปีเดียวกันเนื่องจากเขียนฎีกาว่าด้วยเรื่องฟ้าแล้งประชากว *《论天旱人饥状》* ซึ่งมีคำพูดบางคำไปกระทบกระทั่งขุนนางผู้ใหญ่ จึงถูกใส่ร้ายป้ายสีเป็นเหตุให้ถูกย้ายไปเป็นนายอำเภอซานหยาง (阳山县令) ซึ่งปัจจุบันอยู่ทางตอนเหนือของมณฑลกวางตุ้ง มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 7

เมื่ออายุได้ 39 ปี (ค.ศ.806) เมื่อพระเจ้าถังเซี่ยนจง (唐宪宗) เสด็จขึ้นครองราชย์ หานอวี้ได้เข้ารับตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับกวีจื่อ (国子博士)<sup>2</sup> ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สูงขึ้นกว่าอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับชือเหมิน มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 5

เมื่ออายุได้ 43 ปี (ค.ศ.810) ถูกย้ายไปรับตำแหน่งเจ้าเมืองเหอหนาน (河南府令) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 5

เมื่ออายุได้ 45 ปี (ค.ศ.812) ปรับย้ายไปรับตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับกวีจื่อ (国子博士) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 5

<sup>1</sup> มีหน้าที่สั่งสอนบุตรหลานของผู้มีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่โหว (侯) ลงมา ได้แก่ปั่ว (伯) จื่อ (子) และหนาน (男) หรือบุตรหลานของขุนนางตั้งแต่ระดับ 7 (七品官) ขึ้นไป และประชาชนทั่วไปที่มีความรู้ความสามารถ ดู Sun Yongdou 孙永都、Meng Zhaoxing 孟昭兴著《中国历代职官知识手册》，百花文艺出版社 2006 年，第 152-153 页。

<sup>2</sup> มีหน้าที่สั่งสอนบุตรหลานบุตรหลานของขุนนางตั้งแต่ระดับ 3 (三品官) ขึ้นไป ดู Sun Yongdou 孙永都、Meng Zhaoxing 孟昭兴著《中国历代职官知识手册》，百花文艺出版社 2006 年，第 54 页。

เมื่ออายุได้ 50 ปี (ค.ศ.817) หานอวี่ได้ช่วยนำทัพเข้าปราบอู๋หยวนจี้ (吴元济 ค.ศ.?-817)<sup>1</sup> ที่เมืองไหวซี (淮西) ปัจจุบันอยู่ในบริเวณมณฑลอันฮุย (安徽) เป็นผลสำเร็จได้รับโปรดเกล้าฯ เลื่อนขั้นเป็นรองเจ้ากรมอาญา (刑部侍郎) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 4

เมื่ออายุได้ 52 ปี (ค.ศ.819) หานอวี่ก็ได้เผชิญรุมสุมทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อถวายฎีกาว่าด้วยเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า 《论佛骨表》 ก่อนวันเทศกาลหยวนเซียว 1 วัน คือวันขึ้น 14 ค่ำเดือนอ้ายตามปฏิทินจันทรคติของจีน ทำให้ถูกปลดในตำแหน่งรองเจ้ากรมอาญาให้ไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋ว (潮州刺史) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 4 หากแต่ในเดือน 10 ของปีเดียวกันได้ถูกย้ายให้ไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหยวนโจว (袁州) ปัจจุบันคือเมืองอี่ซุน ในมณฑลเจียงซี (江西宜春)

เมื่ออายุได้ 53 ปี (ค.ศ.820) พระเจ้าถังมู่จง (唐穆宗 ค.ศ.790-824) เสด็จขึ้นครองราชย์ในวันที่ 24 เดือน 9 หานอวี่จึงได้รับการอภัยโทษให้กลับเข้ารับราชการในเมืองหลวงอีกครั้งในตำแหน่งผู้อำนวยการราชวิทยาลัยระดับกั๋วจื่อ (国子祭酒) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 3

เมื่ออายุได้ 54 ปี (ค.ศ.821) ได้ดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรมฝ่ายการทหาร (兵部侍郎) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 4

เมื่ออายุได้ 55 ปี (ค.ศ.822) ในช่วงเดือน 9 ไปรับตำแหน่งรองเจ้ากรมฝ่ายขุนนาง (吏部侍郎) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 4

---

<sup>1</sup> อู๋หยวนจี้เป็นบุตรของอู๋เซ้าหยาง (吴少阳 ค.ศ.?-814) เจ้ากรมทหารประจำเมืองไหวซี (淮西) กล่าวคือในปี ค.ศ.814 อู๋เซ้าหยางตาย อู๋หยวนจี้ก็ปิดกั้นทางการ โดยแจ้งว่าป่วยไม่สามารถออกจากราชการได้ เมื่อทางการทราบเรื่องก็นำทัพเข้าปราบ แต่ก็ไม่สำเร็จ กระทั่งปี ค.ศ.817 เสนาบดีเฉย์ตู้ (裴度 ค.ศ.765-839) ได้นำทัพเข้าปราบอีกครั้ง โดยมีกองทัพอันฮุยเป็นผู้นำสนับสนุน ดู Huangfu Shi 皇甫湜 《韩文公墓志》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第3103-3104页。

เมื่ออายุได้ 56 ปี (ค.ศ.823) ในช่วงเดือน 6 ของปีได้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมการพระนคร (京兆府尹) มียศตำแหน่งข้าราชการลำดับขั้นที่ 2 ต่อมาได้ถูกลดตำแหน่งลงเป็นรองเจ้ากรมฝ่ายการทหารอีกครั้งในเดือน 10 ของปีเดียวกัน

เมื่ออายุได้ 57 ปี (ค.ศ.824) เมื่อวันที่ 2 เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน หานอ้ว เสียชีวิตภายในจวนที่พัก ณ หมู่บ้านจิ่งอันแห่งนครฉางอัน (长安靖安里)<sup>1</sup>

### บทบาทของหานอ้ว

ชีวิตการรับราชการของหานอ้วถือว่าไม่ค่อยราบรื่นนัก หานอ้วเข้าสอบจิ้นซือถึง 4 ครั้ง จึงจะสอบผ่าน จากนั้นได้สมัครสอบในสาขาวิชา “ปู้เสวียหงฉื่อเคอ” (博学宏词科) เพื่อจะได้รับราชการในกรมขุนนาง แต่ก็สอบไม่ผ่านถึง 2 ครั้ง หานอ้วจึงตัดสินใจไปทำงานกับเสนาบดีฝ่ายการทหาร ในตำแหน่งเจ้าพนักงานสอบสวนคดีประจำกรมทหารประจำเมืองเปียนโจว ซึ่งเป็นงานที่กินเบี้ยหวัดของผู้จ้าง จึงยังถือว่าหานอ้วไม่ใช่ข้าราชการประจำของราชสำนัก ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจว่า ในสมัยราชวงศ์ถังการสอบผ่านระดับจิ้นซือไม่ได้หมายความว่าสอบเข้ารับราชการได้ แต่หมายถึงการสอบได้จิ้นซือคือคุณสมบัติเบื้องต้นที่ทางราชสำนักใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ทำให้ผู้ที่สอบผ่านจิ้นซือจำนวนมากต้องไปของานขุนนางผู้ใหญ่ทำ หานอ้วก็คือหนึ่งในผู้ที่ต้องไปพึ่งใบบุญผู้อื่น หลังจากสอบ “ปู้เสวียหงฉื่อเคอ” ไม่ผ่าน จนกระทั่งในปีศักราชเจินกวนที่ 18 (贞观十八年 ค.ศ.802) ซึ่งตอนนั้นหานอ้วมีอายุ 35 ปี จึงได้เข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับชือเหมิน ที่มียศตำแหน่งระดับ 7 ซึ่งไม่ถือว่าใหญ่โตนัก และชีวิตการงานก็ถูก

<sup>1</sup> Fan Rulin 樊汝霖编《韩文公年谱》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3187-3192 页。

โยกย้ายปรับเปลี่ยนอีกหลายครั้ง แต่ที่น่าสนใจก็คือ การปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งงานของ หานอ้วนนั้น ซึ่งส่วนใหญ่มักถูกให้ไปรับตำแหน่งที่เกี่ยวกับด้านการศึกษา เช่นในปี

ค.ศ.806 ตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับกั๋วจื่อ (国子博士)

ค.ศ.812 ตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับกั๋วจื่อ (国子博士)

ค.ศ.820 ตำแหน่งผู้อำนวยการราชวิทยาลัยระดับกั๋วจื่อ (国子祭酒)

หากการคัดเลือกใครคนใดคนหนึ่งให้มาดำรงตำแหน่งในหน้าที่การงานใด ๆ อยู่บนพื้นฐานของความรู้ความสามารถเป็นที่ตั้ง มากกว่าระบบอุปถัมภ์ เส้นสายเครือญาติ ภาพลักษณ์ของหานอ้วนในสายตาของผู้คนร่วมสมัยเดียวกันคงหนีไม่พ้นเป็นตัวแทนของความรู้และการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ปรากฏเป็นหลักฐานอันเด่นชัดโดยสะท้อนผ่านงานเขียนเรื่อง ชื่อชั่วคราว 《师说》 หรือบทความด้วยเรื่องครูบาอาจารย์ของหานอ้วนเอง งานประพันธ์เรื่องดังกล่าว หานอ้วนเขียนขึ้นในปี ค.ศ.802 ในช่วงเวลาที่เข้ารับตำแหน่งหน้าที่อาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับซือเหมิน งานประพันธ์ชิ้นเอกนี้มิอาจเกิดขึ้นได้จากผู้ที่ไม่มีความรู้และความเข้าใจด้านการศึกษา หรือผู้ที่ไม่เข้าใจหัวใจของความเป็นครูด้วยกันได้ หานอ้วนพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของอาชีพครู ซึ่งการพัฒนาด้านสติปัญญานั้น จำเป็นต้องมีครูอาจารย์ในการถ่ายทอด ไขข้อปัญหา นั้นหมายความว่าผู้เรียนทุกคนจำต้องรู้จักบูชาครู ซึ่งอาจจะเป็นใครก็ได้ที่เราได้รับความรู้จากท่านผู้นั้น และโอกาสในการเรียนรู้ก็มีอยู่ทั่วไป ไม่จำกัดอายุ เพศ สถานะซึ่งทุกคนล้วนเป็นครูเราได้ หากพร้อมเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกัน ข้อเท็จจริงนี้เป็นเสมือนปรัชญาทางการศึกษา หรืออุดมการณ์ด้านการศึกษาที่หานอ้วนยึดมั่นอยู่เสมอ ดังตัวอย่างที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสนทนาธรรมระหว่างหานอ้วนกับพระอาจารย์เตียนน (大颠禅师 ค.ศ. 732-824) ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่ตนเองถูกโยกย้ายให้ไปรับตำแหน่งเจ้าเมือง แต่จิวในปี ค.ศ.819 เนื่องจากถวายฎีกาว่าด้วยเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

《论佛骨表》ซึ่งคนทั่วไปทราบกันดีว่าหานอ้วเป็นผู้ต่อต้านพระพุทธศาสนาคนสำคัญในสมัยราชวงศ์ถัง แต่หานอ้วก็ไม่เคยปิดกั้นโอกาสของตนที่ได้สนทนากับปราชญ์ผู้มีความรู้ แม้จะอยู่ต่างลัทธิความเชื่อก็ตาม ดังความตอนหนึ่งในจดหมายถึงพระอาจารย์ต้าเตียนใน《与大颠师书》ที่ว่า “การแสดงธรรมของพระอาจารย์ต้าเตียนช่างยิ่งใหญ่ไพศาลยิ่งนัก” (大颠师论甚宏博)<sup>1</sup> แสดงให้เห็นว่าหานอ้วไม่ใช่คนที่มีลักษณะใจแคบ หากแต่พร้อมยอมรับการเรียนรู้จากผู้อื่น ๆ ทุกเมื่อที่มีโอกาส และเต็มใจที่จะแสดงความชื่นชมกับผู้ที่มีความรู้อยู่ทุกเมื่อเช่นกัน ซึ่งถือได้ว่าหานอ้วเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นครูที่ดีอย่างเห็นได้ชัด และในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการราชวิทยาลัยระดับกั๋วจื่อ หรืออ่านภาษาจีนว่า “กั๋วจื่อจี้จิว” (国子祭酒) หานอ้วใช้วิธีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถฝึกในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ได้อย่างเต็มที่ ด้วยการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนขึ้นมาเป็นครูสอนหน้าชั้น ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบและพอใจของผู้เรียนทุกคน ดังที่หลี่เอ๋อ (李翱 ค.ศ.772-836) ได้บันทึกไว้ว่า “เมื่อหานอ้วมารับตำแหน่งผู้อำนวยการ บรรยายภาสในราชวิทยาลัยกั๋วจื่อก็ไม่เงียบเหงาเลย” (韩公来为祭酒，国子监不寂寞矣)<sup>2</sup> จากข้อความดังกล่าวย่อมแสดงถึงความสามารถในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างหนึ่งของหานอ้ว ซึ่งผู้นำทางการศึกษาควรเข้าถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ ทั้งยังเชื่อว่าหานอ้วคงมุ่งปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับชนรุ่นหลัง เพื่อเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความหวังในการสืบสานหลักการแนวคิดของสำนักทรูสืบไป

หานอ้วเป็นนักคิด นักเขียนที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่งในสมัยราชวงศ์ถัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความสามารถในการการประพันธ์ด้านร้อยแก้วที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น 1 ใน 8 ของ

<sup>1</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第3036页。

<sup>2</sup> Li Ao 李翱《故正义大夫行尚书吏部侍郎上柱国赐紫金鱼袋赠礼部尚书韩公行状》，载Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，中华书局2006年，第23页。

นักประพันธ์ร้อยแก้วที่ยิ่งใหญ่สมัยถัง-ซ่ง (唐宋古文八大家)<sup>1</sup> งานประพันธ์ร้อยแก้วของ หานอวี่มีจำนวนมากกว่า 300 บท บทเด่น ๆ อาทิ บทว่าด้วยเรื่องข้อพิพาทของขุนนาง 《争臣论》 บทว่าด้วยเรื่องสัพเพเหระ 《杂说》 บทว่าด้วยเรื่องครูบาอาจารย์ 《师说》 ตอบจดหมายจิงจี 《答张籍书》 ร้อยแก้วสวดบูชาหानสิบสอง 《祭十二郎文》 บทว่าด้วยเรื่องจระเข้ 《鳄鱼文》 เป็นต้น ลักษณะงานประพันธ์ของหานอวี่มีความโดดเด่นตรงที่มักสอดแทรกความคิดเห็น เน้นการวิพากษ์สังคม แสดงอารมณ์ความห่วงหาอาทร ปลอดภัยให้กำลังใจโดยมุ่งส่งเสริมให้ทำแต่ความดี แม้ว่างานประพันธ์ชิ้นนั้นจะเป็นงานประพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเขียนคำอาลาอาลัย เพื่อที่จะมอบให้เป็นของขวัญกับมิตรสหายที่ต้องจากลา กัน ก็ตาม<sup>2</sup> ทั้งนี้ก็เพราะหานอวี่ได้ปฏิบัติตนเป็นทั้งเพื่อนและครูควบคู่กันไป คำชี้แนะและการวิพากษ์ส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากความคิดที่มุ่งก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางปรัชญา แนวคิดของสำนักहरुทั้งสิ้น

ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอันเปี่ยมล้นที่มีต่อแนวคิดปรัชญาสำนักहरु ทำให้งานประพันธ์ของหานอวี่มักอ้างถ้อยความหรือยกย่องเชิดชูบุคคลสำคัญ ๆ ในสำนักนี้อยู่บ่อยครั้ง และเกิดทุนในคุณธรรมจริยธรรมของขงจื้ออย่างสุดใจ ดังคำพูดที่ว่า “หากบนโลกนี้ไม่มีขงจื้อ ก็จะไม่เป็นศิษย์สำนักใดเลย” (若世无孔子，不当在弟子之列)<sup>3</sup> เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้ว หานอวี่ยังพยายามทำตนเสมือนผู้เป็นทายาททางความคิดสายตรงที่รับหน้าที่สืบสานแนวคิดของสำนักहरुอันบริสุทธิ์ในยุคนั้นด้วย เช่นว่า

<sup>1</sup> ประกอบด้วย หานอวี่ (韩愈 ค.ศ.768-824) หลี่จงหยวน (柳宗元 ค.ศ.773-819) โอวหย่งจิว (欧阳修 ค.ศ.1007-1072) ซูสวิน (苏洵 ค.ศ.1009-1066) ซูชี (苏轼 ค.ศ.1036-1101) ซูเจ้อ (苏辙 ค.ศ.1039-1112) เจิงกั (曾巩 ค.ศ.1019-1083) หวังอันสือ (王安石 ค.ศ.1021-1086)

<sup>2</sup> Zhu Binjie 褚斌杰著 《中国古代文体概论》，北京大学出版社 1984 年，第 369 页。

<sup>3</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编 《韩愈全集校注》，第 2763 页。

“เต๋า”<sup>1</sup> ที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนั้น มิใช่ “เต๋า” ของลัทธิเต๋าหรือพุทธศาสนาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว “เต๋า” ที่ว่านี้เริ่มจากเหยา (尧) ส่งต่อให้ซุ่น (舜) ซุ่นส่งต่อให้อู่ (禹) อู่ส่งต่อให้ทั้ง (汤) ทั้งส่งต่อให้เหวิน (文)<sup>2</sup> อู่ (武)<sup>3</sup> และโจวกง (周公) เหวินหวัง อู่หวัง และโจวกงส่งต่อให้ขงจื้อ (孔子) ขงจื้อส่งต่อให้เมิ่งเคอ (孟軻)<sup>4</sup> หลังจากที่เมิ่งเคอตายก็ไม่มีผู้สืบทอด มีเพียงสวีวิน (荀)<sup>5</sup> และหยาง (扬)<sup>6</sup> ที่ยังสามารถเข้าใจอยู่บ้าง แต่ไม่ลึกซึ้งสมบูรณ์ คำพูดที่ถ่ายทอดก็ไม่ชัดเจนและครอบคลุม นับจากโจวกงขึ้นไป ผู้สืบทอดล้วนเป็นกษัตริย์ทั้งสิ้น ทำให้ “เต๋า” สามารถสืบทอดได้ หากนับแต่โจวกงลงมา ผู้สืบทอดนั้นล้วนเป็นไพร่ฟ้าขุนนางทั้งสิ้น ดังนั้น “เต๋า” จึงไม่สามารถสืบทอดได้อย่างแพร่หลาย

斯吾所谓道也，非向所谓老与佛之道也。尧以是传之舜，舜以是传之禹，禹以是传之汤，汤以是传之文、武、周公，文、武、周公传之孔子，孔子传之孟軻。軻之死，不得其传焉。荀与扬也，择焉而不精，语焉而不详。由周公而上，上而为君，故其事行；由周公而下，下而为臣，故其说长。《原道》<sup>7</sup>

<sup>1</sup> “เต๋า” ในความหมายของหานอ้วคือ “เหวิน” (仁) การุณาธรรม และ “อี้” (义) คุณธรรม อ้างจากงานเขียนหานอ้วเรื่อง คำถวายส่งพระพุทโธเหวินซ่ง《送浮屠文畅师序》ตอนหนึ่งที่ว่า “ดังนั้น “เต๋า” ที่ยิ่งใหญ่ก็ไม่ใช่ใหญ่เท่าการุณาธรรมและคุณธรรม” คือ (是故道莫大乎仁义) ดู Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 1583 页。

<sup>2</sup> หมายถึงโจวเหวินหวัง (周文王 ก่อนปีค.ศ.1152-1056)

<sup>3</sup> หมายถึงโจวอู่หวัง (周武王 ?-ก่อนปีค.ศ.1043)

<sup>4</sup> ชื่อจริงของเมิ่งจื้อ (孟子 ก่อนปีค.ศ.372-289)

<sup>5</sup> หมายถึงสวีวินจื้อ (荀子 ก่อนปีค.ศ.331-238)

<sup>6</sup> หมายถึงหยางฮยง (扬雄 ก่อนปีค.ศ.53-ค.ศ.18)

<sup>7</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 2665 页。

อันความรู้ของข้าพเจ้าห่านอ้วไม่อาจสู้เมิ่งจื่อ หากแต่เมิ่งจื่อก็ไม่สามารถสืบทอด “เต๋า” แต่ครั้งบรรพกาลนั้นให้ดำรงอยู่ได้ แต่ข้าพเจ้าห่านอ้วมีปณิธานอันแน่วแน่ที่จะฟื้นฟู “เต๋า” ให้กลับมาเหมือนแต่ก่อนเดิม ซึ่งตัวข้าพเจ้านั้นช่างไม่รู้จักประเมินตนเองเลยแม้แต่น้อย แต่หากแม้จะต้องสิ้นชีพเพราะการสืบทอดทะนุบำรุงให้ “เต๋า” ของบุรพกษัตริย์ให้ยังคงสืบทอดไปได้ ข้าพเจ้าก็มีได้หวั่นวิตกเสียใจแต่อย่างไร

韩愈之贤不及孟子。孟子不能救之于未亡之前，而韩愈乃欲全之于已坏之后。呜呼！其亦不量其力，且见其身之危，莫之救以死也！虽然，使其道由愈而粗传，虽灭死万万无限。《与孟尚书》<sup>1</sup>

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า จุดมุ่งหมายของห่านอ้วคือการให้ผู้คนยอมรับและยกย่องเขาในฐานะผู้นำในการฟื้นฟูสำนักขงจื๊ออันบริสุทธิ์เป็นแน่แท้ หากความพยายามดังกล่าวบรรลุผล กล่าวคือมีปัญญาชนเชื่อว่าห่านอ้วกำลังดำเนินบทบาทนี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเชื่อมั่นว่าห่านอ้วสามารถสืบทอด “เต๋า” ของลัทธิขงจื๊อได้ นั้นย่อมแสดงถึงความสามารถอันโดดเด่นที่เหนือใคร และย่อมหมายความว่าคุณูปการของห่านอ้วจะเทียบเท่าหรือสูงกว่าเมิ่งจื่อทันที เพราะจากคำพูดข้างต้นของห่านอ้วเองที่ชี้ให้เห็นว่า “เมิ่งจื่อก็ไม่สามารถสืบทอด “เต๋า” ก่อนหน้านั้นให้ดำรงสืบทอดต่อไปได้” ซึ่ง ฝี่ริ่อชีว (皮日休 ราวปีค.ศ.834-ราวปีค.ศ.883) กวีสมัยราชวงศ์ถังก็เห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว จึงได้เขียนข้อความหนึ่งในงานประพันธ์ของตนว่า “บนโลกนี้มีเพียงขงจื๊อ (ห่านอ้ว) ผู้เดียวที่ข้าพเจ้าคิดว่าประดุจท่านเมิ่งจื่อ” (世有昌黎先生，则吾以为孟子矣)<sup>2</sup> ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าเมิ่งจื่อคือผู้ที่ได้รับการยกย่องในฐานะ “หย่าเซ่งเซียนซือ” (亚圣先师) ซึ่งเป็นรองจากบรมครูจอมปราชญ์ขงจื๊อ “จื่อเซ่งเซียนซือขงจื๊อ”

<sup>1</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第2352页。

<sup>2</sup> Pi Rixiu 皮日休《皮子文薮·原化》，载Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第51页。

(至圣先师孔子) แต่เพียงผู้เดียว นั้นย่อมหมายความว่าหานอวี่เองก็ได้รับการยกย่องอย่างสูงจากวงวิชาการเช่นกัน

จากการศึกษามุมมองของผู้คนเกี่ยวกับหานอวี่ในฐานะผู้สืบทอด “เต๋า” อันบริสุทธิ์ของลัทธิหรือพบว่า มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ตามมุมมองของแต่ละคน ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าการที่จะให้ผู้คนที่อยู่ร่วมเหตุการณ์เชื่อถือหรือยอมรับในสิ่งที่ใครคนใดคนหนึ่งกำลังดำเนินการอยู่นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับสถานะผู้นำในเรื่องที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ อุดมการณ์ ลัทธิความเชื่อ และอื่น ๆ ที่เป็นผลกระทบกับตนเองทั้งทางตรงและอ้อม สิ่งที่หานอวี่ต้องการสื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจอยู่ตลอดเวลาก็คือการประกาศว่าตนเองเป็นตัวแทนของปรัชญาสำนักหรืออันบริสุทธิ์ การแสดงตัวตนว่าเป็นผู้สืบทอดหรือตัวแทนปรัชญาสำนักที่มีความยิ่งใหญ่ทั้งในเรื่องความคิด บทบาททางสังคม ย่อมเป็นเรื่องที่ยอมรับกันยากซึ่งต้องใช้เวลา และเป็นเรื่องปกติของมนุษย์โลกที่เรื่องทุกอย่างย่อมมีคนไม่เห็นด้วย บทความนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวมากนัก หากเพียงมุ่งให้เห็นถึงภาพความสำเร็จของหานอวี่ในสายตาผู้ที่เห็นด้วยกับบทบาทอันสำคัญนี้ ซึ่งก็มีผู้ที่เห็นด้วยตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังแล้ว เช่น หลินเจียนเหยียน (林简言 ค.ศ.1037-1101) ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่สามารถสืบทอด “เต๋า” ของปราชญ์นั้นคือตัวท่านเท่านั้น” (能传说圣人之道，阁下耳)<sup>1</sup> ต่อมาสมัยราชวงศ์ซ่งกวีที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคนั้น ได้เขียนบทสดุดีหานอวี่ประจำศาลเจ้าหานอวี่ ณ เมืองแต้จิ๋ว 《潮州韩文公庙碑》 ความตอนหนึ่งก็กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเช่นกันว่า “อันปรัชญาหรือ (หานอวี่) ได้สืบทอดไว้ได้ช่วยเหลือชาวประชาให้พ้นกับความมั่งงายในพุทธศาสนา” (道济天下之溺)<sup>2</sup> ซึ่งเขาผู้นั้นก็คือ ซูซื่อ (苏轼 ค.ศ.1036-1101) หรือที่คนส่วนใหญ่รู้จักอย่างดีในนาม ซูตงพั่ว (苏东坡) แต่ที่น่าสนใจไปกว่านั้นก็คือ หลิวไค (柳开

<sup>1</sup> Lin Jianyan 林简言《唐文粹·上韩吏部书》，载 Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第 39 页。

<sup>2</sup> Su Shi 苏轼《经进东坡文集事略·潮州韩文公庙碑》，载 Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第 146 页。

ค.ศ.947-1000) ได้กล่าวไว้ในคำนำรวมผลงานของหานอวี่ 《昌黎集后序》 ความตอนหนึ่งว่า “คนทั่วไปต่างพูดกันว่าท่าน (หานอวี่) ได้รับ “เต๋า” จากปราชญ์เมธี (世谓先生得圣人之道)<sup>1</sup> การใช้คำว่า “คนทั่วไป” ย่อมหมายถึงการยอมรับว่ามีคนจำนวนไม่น้อยเห็นด้วยในประเด็นดังกล่าว แม้ว่าตัวอย่างข้างต้นไม่ว่าจะเป็นของซู้อูหรือของหลิวไคจะมาจากงานเขียนที่จำเป็นต้องแสดงออกถึงความเคารพยกย่องคุณงามความดีของหานอวี่ในเรื่องต่าง ๆ แต่ก็ยังเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าต่างก็สนใจในเรื่องการแสดงบทบาทหานอวี่ในฐานะผู้สืบสานปรัชญาสำนักหฺรู่ด้วยกันทั้งสิ้น เท่านั้นที่เพียงพอที่จะให้เข้าใจได้ว่าบทบาทผู้สืบสาน “เต๋า” ในสำนักหฺรู่ที่หานอวี่ต้องการสื่อสารกับเหล่าบัณฑิตทั้งหลายประสบความสำเร็จอย่างงดงาม

อีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของหานอวี่ก็คือเป็นผู้นำในขบวนการฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้วโบราณ (古文运动) คือขบวนการต่อต้านรูปแบบการประพันธ์แบบ “เขียนเหวิน” (骈文) ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบและแพร่หลายในขณะนั้น โดยรูปแบบการประพันธ์แบบ “เขียนเหวิน” เน้นที่ความงามทางภาษาและอักษรมากจนขาดสาระของเนื้อหา ซึ่งหานอวี่มองว่าภาษาที่ใช้ในงานเขียนที่ดีควรเป็นภาษาที่เน้นความกระชับ สามารถสะท้อนระบบความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา ไม่เน้นเล่นคำเล่นสำนวนให้ดูเลิศหรูอลังการ จนปิดกั้นแก่นสาระอันแท้จริงของเนื้อหาที่ต้องการแสดงออก<sup>2</sup> ทั้งนี้เนื่องจากหานอวี่เชื่อว่ารูปแบบการประพันธ์แบบ “เขียนเหวิน” จะส่งผลเสียมากมาย และเป็นตัวการสำคัญในการบ่อนทำลายระบบการสอบคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการในราชสำนักเช่นเดียวกับ หลิวเหมียน (柳冕 ค.ศ.?-805) แกนนำคนสำคัญขบวนการฟื้นฟูรูปแบบ

<sup>1</sup> Liu Kai 柳开 《河东先生集·昌黎集后序》，载 Wu Wenzhi 吴文治编 《韩愈资料汇编》，第 71 页。

<sup>2</sup> Zhao Yishan 赵义山、Li Xiusheng 李修生主编 《中国分体文学史》（修订版），上海古籍出版社 2007 年，第 112-113 页。

การเขียนร้อยแก้วโบราณ ได้กล่าวว่า “การสอบจิ้นซือคือการคัดคนจากกลอนและร้อย โดยไม่จำเป็นต้องรู้ “เต๋า” ของบุรพกษัตริย์” (进士以诗赋取人，不先理道)<sup>1</sup> นอกจากการสอบจิ้นซือที่ใช้วิธีการวัดผลด้านความงามทางภาษาเป็นหลักแล้ว การสอบในระดับชั้นต่าง ๆ ของทางราชการก็เน้นข้อสอบที่เขียนแบบ “เขียนเหวิน” แทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอบในแขนงวิชา “ปั่วเสวียหงฉื่อเคอ” (博学宏词科) ซึ่งนอกจากมุ่งเน้นการสอบประมวลความรู้หลายศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันแล้ว ยังพิจารณาถึงการใช้ศัพท์และสำนวนได้วิจิตรเพริศพรึงเป็นเกณฑ์ในการตัดสินอีกด้วย ซึ่งหานอวี่เองก็คือหนึ่งในเหยื่อของการสอบเข้ารับราชการคนหนึ่งเช่นกัน

การฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้วอย่างโบราณที่หานอวี่นำมาเป็นประเด็นนั้น แท้ที่จริงแล้วเริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคต้นราชวงศ์ถัง โดยมีแกนนำคนสำคัญได้แก่ เฉินจื่ออิ่ง (陈子昂 ค.ศ.659-700) หลี่หว่า (李华 ค.ศ.715-766) เซียวอิงซือ (萧颖士 ค.ศ.717-759) หยวนเจีย (元结 ค.ศ.719-772) เหลียงซู (梁肃 ค.ศ.753-793) เป็นต้น หากแต่ยังไม่มีการกล่าวถึงจะขับเคลื่อนให้เห็นชัดเป็นรูปธรรมได้ ล่วงมาถึงสมัยถึงตอนกลาง หานอวี่ กับ หลี่จงหยวน (柳宗元 ค.ศ.773-819) ทั้งสองได้ช่วยกันขับเคลื่อนอย่างเต็มความสามารถ โดยทั้งคู่ได้สร้างทฤษฎีที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นระบบกว่าสมัยก่อน รวมถึงงานประพันธ์ชั้นเยี่ยมที่ออกสู่สายตาประชาชนอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากเหล่าบัณฑิตทั้งหลาย<sup>2</sup> ลักษณะการประพันธ์ร้อยแก้วที่ดีในมุมมองของหานอวี่คือ ใช้ภาษาเขียนที่เรียบง่าย อ่านแล้วได้ใจความ เน้นสาระของเนื้อหา ส่วนหัวใจสำคัญงานประพันธ์ที่ดีในมุมมองหานอวี่ก็คือ ต้องอิงอยู่กับหลักวิชาของสำนักहरुเท่านั้น การที่หานอวี่ได้เข้าร่วมจนกระทั่งได้มาเป็นผู้นำในขบวนการฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้วโบราณในยุคนั้น ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะหานอวี่เองนั้นมุ่งมั่น

<sup>1</sup> Liu Mian 柳冕 《与权侍郎书》，载 Li Fang 李昉等编《文苑英华》，中华书局 1982 年，第 3547 页。

<sup>2</sup> Liu Dajie 刘大杰著《中国文学发展史》（中卷），复旦大学出版社 2006 年，第 7 页。

พยายามสร้างภาพลักษณ์ของตนในฐานะผู้ที่สืบทอด “เต๋า” ของสำนักหฺงให้เด่นชัดยิ่งขึ้นนั่นเอง ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าหานอวี่แสดงออกจุดยืนนี้ผ่านงานประพันธ์ของตนเองหลายต่อหลายครั้ง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนั้นแล้ว คำว่า “กู่เหวิน” (古文) ซึ่งแปลภาษาไทยว่าภาษาโบราณนั้น ในความหมายของผู้คนในสมัยราชวงศ์ถังหมายถึงภาษาและแนวการประพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของสำนักหฺงทั้งสิ้น เช่นนั้นแล้วการที่หานอวี่ให้ความสำคัญทুমเตและผลักดันก็เพื่อมุ่งหวังให้บัณฑิตหันมาสนใจและให้ความสำคัญในงานประพันธ์อันทรงคุณค่าที่เป็นรากฐานวิถีจีนที่มีมาแต่เดิม ไม่ใช่คัมภีร์ของต่างลัทธิความเชื่อ ซึ่งก็คือคัมภีร์แปลในพุทธศาสนานั้นเอง

หากผู้คนยอมรับว่าหานอวี่คือผู้นำในขบวนการฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้ว นั้นย่อมหมายความว่าหานอวี่ก็คือผู้นำด้านการปฏิรูปทางวรรณศิลป์ในสมัยนั้นด้วย ราชวงศ์ถังเป็นราชวงศ์ที่ร่ำรวยทางวรรณศิลป์ โดยเฉพาะกวีนิพนธ์ชื่อ (詩) ที่มีความโดดเด่นมากกว่ายุคสมัยใด หากว่าหานอวี่ต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับในความสามารถด้านการประพันธ์ของตนเอง วิธีการที่ง่ายแต่ได้ผลที่สุดคือ การวัดระดับกันที่ผลงาน ซึ่งงานกวีนิพนธ์ของหานอวี่ก็ไม่ใช่เป็นสองรองใคร โดยเฉพาะงานประพันธ์กลอนโบราณ (古诗) ที่ได้รับความนิยมชื่นชอบในหมู่ผู้รักการประพันธ์กลอนด้วยกัน ทั้งนี้มีกลอนโบราณของหานอวี่จำนวนหนึ่งถูกคัดสรรไว้ในหนังสือ 300 บทกลอนสมัยราชวงศ์ถัง 《唐诗三百首》<sup>1</sup> ซึ่งก็คงสะท้อนถึงความสามารถด้านการประพันธ์ร้อยกรองของหานอวี่ได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าฝีมือการประพันธ์ของหานอวี่ที่เด่นทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองทั้งคู่ เพราะฉะนั้นยังจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับหานอวี่เองในฐานะนักปฏิรูปทางวรรณศิลป์ และเนื่องด้วยความสามารถทางงานประพันธ์ที่มีอยู่รอบด้าน จึงมีคณาจารย์ฝากตัวเป็นศิษย์ โดยศิษย์ของหานอวี่แทนตนเองว่า “ศิษย์ตระกูล

<sup>1</sup> เป็นหนังสือรวมบทกลอนที่ตีพิมพ์สมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งมาตั้งแต่สมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (乾隆 ค.ศ.1736-1795) แห่งราชวงศ์ชิง

หาน” (韩门弟子) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เองคือแรงหนุนส่งเสริมอันสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อน ขบวนการฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้วโบราณในยุคต่อมา กลุ่มที่เรียกตนเองว่า “ศิษย์ ตระกูลหาน” ต่างล้วนยกย่องเทิดทูลหานอ้วด้วยกันทั้งสิ้น เนื่องจากหานอ้วตอนนั้นมีศ ตาแห่งในราชสำนักที่ค่อนข้างมั่นคง และเป็นที่ยอมรับในหมู่ขุนนางด้วยกัน ดังนั้นการได้ ฝากตัวเป็นศิษย์ตระกูลหานจึงเป็นผลดีต่อการทำงานในอนาคต ซึ่งหานอ้วเองก็มักใช้วิธีฝากฝัง เพื่อส่งเสริมให้ศิษย์ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งงานต่าง ๆ<sup>1</sup> การที่หานอ้วมีศิษย์ในสังกัดของ ตนย่อมหมายความว่าหานอ้วได้สร้างผู้สืบทอดในอุดมการณ์ดังกล่าวไว้แล้ว และบุคคลเหล่านี้ คือผู้ที่เผยแพร่อุดมการณ์ของหานอ้วในยุคต่อ ๆ ไป รวมถึงเป็นผู้ที่สร้างและกำหนดบทบาท ของหานอ้วตอนหลังความตายอีกด้วย

### มุมมองของหานอ้ว

เป็นที่ทราบกันดีว่าหานอ้วเป็นผู้ที่ฝึกฝนในปรัชญาสำนักหรืออย่างสุดขั้ว และต่อต้าน ความเชื่อในพุทธศาสนาอย่างสุดโต่ง ซึ่งการแสดงออกที่เด่นชัดที่สุดของหานอ้วจนนำมาซึ่งการ ถูกปลดจากรองเจ้ากรมอาญาให้ไปปกครองเมืองแต้จิ๋ว ในวันขึ้น 14 ค่ำเดือนอ้าย ปี ค.ศ.819 ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่หานอ้วเขียนฎีกาถวายพระเจ้าถังเซียนจง เรื่องไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการที่ราชสำนักจะอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากอารามฝ่าเหมิน (法门寺) มาประดิษฐาน ไว้ในพระบรมมหาราชวังเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อจัดพิธีเฉลิมฉลองเป็นระยะเวลา 3 วัน 3 คืน จากนั้นจึงอัญเชิญต่อไปยังวัดวาอารามต่าง ๆ ทั่วพระนครเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาส สักการะบูชาต่อไป<sup>2</sup> การเฉลิมฉลองพระบรมสารีริกธาตุจากอารามฝ่าเหมินไม่ได้มีขึ้นประจำ

<sup>1</sup> Li Ziguang 李子广《唐代古文运动与进士科举》，载《广播电视大学学报》（哲学社会科学版），1998 年第 2 期，第 31-32 页。

<sup>2</sup> 《旧唐书·韩愈传》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3098 页。

ทุกปี หากแต่ในทุก ๆ 30 ปี จึงจะได้ฉ้อฉลเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์นี้ออกจากมหาเจดีย์ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสสักการบูชา ซึ่งเป็นโอกาสที่หาได้ยากมาก พระองค์เองก็ทรงมีพระประสงค์อยากมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองในครั้งนั้น ทั้งนี้คงด้วยเชื่อว่า “ในปีที่นำพระบรมสารีริกธาตุออกให้ประชาชนสักการะ ปีนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ ประชาชนร่มเย็นเป็นสุข” (开则岁丰人泰)<sup>1</sup>

หานอ้วเองมองว่าพระบรมสารีริกธาตุสมควรด้วยนานาประการที่จะได้รับการบูชาจากองค์จักรพรรดิจีน ทั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่มอมเมาประชาชนให้สิ้นด้วยทรัพย์ ขัดต่อประเพณีอันดีงามตามหลักปรัชญาสำนักหฺง รวมไปถึงพระบรมสารีริกธาตุถือเป็นสิ่งอัปมงคล องค์พระจักรพรรดิหลายพระองค์ที่นับถือในพุทธศาสนามีอายุสั้นและเป็นเหตุแห่งความเสื่อมของราชวงศ์

การถวายเป็นพุทธบูชาด้วยเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า นอกจากจะทำให้ผู้ที่ศรัทธาในพุทธศาสนาเกลียดชังหานอ้วเพิ่มขึ้น แต่หานอ้วก็เลือกที่จะถวายเป็นพุทธบูชาเรื่องนี้ เพราะว่านี่คือการแสดงตัวตนและจุดยืนของหานอ้วในฐานะผู้สืบทอด “เต๋า” อันบริสุทธิ์ของสำนักหฺง ซึ่งเป็นบทบาทที่หานอ้วเลือกที่จะแสดงมาตั้งแต่ต้น จึงไม่แปลกใจเลยที่ไม่พบการบูชาหานอ้วในวัดวาอารามต่าง ๆ มีเพียงหานอ้วในฐานะเทพเจ้าในลัทธิเต๋าและขงจื้อเท่านั้น นอกจากนั้นแล้ว หานอ้วยังมีความเชื่อในลัทธิเต๋ายู่น้อย กล่าวคือ ตั้งแต่หานอ้วเดินทางมารับตำแหน่งที่เมืองแต้จิ๋ว ตั้งแต่ปี ค.ศ.819 เป็นต้นมาเริ่มมีงานประพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการไถ่ถอนบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ มากถึง 11 บท ด้วยกันคือ ไถ่ถอนบูชาเทพเจ้าในเมืองแต้จิ๋วจำนวน 5 บท 《潮州祭神文五首》 แบ่งเป็นไถ่ถอนบวงสรวงเทพเจ้าแห่งบึงใหญ่ (大湖神) 3 บท

<sup>1</sup> 《旧唐书·韩愈传》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3098 页。

โองการบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมือง (城隍) 1 บท และโองการบวงสรวงเจ้าพ่อก้อนหิน (石神) 1 บท ซึ่งเขียนขึ้นระหว่างดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต่จิว และโองการบูชาเทพเจ้าในเมือง หยวนโจวจำนวน 3 บท 《袁州祭神文三首》 แบ่งเป็นโองการบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง (城隍) 1 บท โองการบูชาเทพเจ้าแห่งขุนเขา (山神) 2 บท ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ.820 ช่วงไปรับ ตำแหน่งเจ้าเมืองหยวนโจว ทั้งนี้ยังมีงานเขียนเกี่ยวกับโองการบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ อีกจำนวน 3 บท คือ โองการบูชาเทพีแห่งลำน้ำเซียง 《祭湘君夫人文》 ในช่วงเดือน 10 ของปี เดียวกัน ซึ่งเขียนขึ้นขณะที่ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการราชวิทยาลัยระดับกว๋อจื่อ โองการ บูชาเทพเจ้าป่าไผ่ 《祭竹林神》 และโองการบูชาเทพเจ้ามังกรแห่งลำน้ำชีวีเจียง 《曲江祭 龙》 ขณะดำรงตำแหน่งเจ้ากรมการพระนคร ในปี ค.ศ.823 การที่หานอ้วประกอบพิธีเซ่น สรวงเทพยดาอารักษ์ต่าง ๆ บ่อยครั้งย่อมแสดงถึงหานอ้วก็มีใจฝักใฝ่ในลัทธิเต๋า (道教) อยู่ ด้วย เนื่องจากเทพเจ้าเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในลัทธิเต๋า และสิ่งที่สะท้อนความเชื่อ มุมมองได้ดีก็คือ หานอ้วได้บนบานศาลกล่าวต่อเทพีแห่งลำน้ำเซียงขอให้ตนสามารถกลับเข้า รับราชการในวังหลวงโดยเร็ว และขอให้ชีวิตผ่านพ้นมรสุมอันเลวร้ายที่เมืองแต่จิวและเมือง หยวนโจวอย่างปลอดภัย เมื่อสมหวังแล้วจะกลับมาบูรณะศาลเจ้าแห่งนี้<sup>1</sup> นัยยอมแสดงว่า หานอ้วเองเชื่อในความมีอยู่จริงของภูติผีเทพเจ้าอย่างแน่อน นอกจากนั้นแล้ว ไปจี้วอี้ (白居易 ค.ศ.772-846) เพื่อนของหานอ้วยังเชื่อว่า “หานอ้วได้เสพกำมะถันเหลือง จนเจ็บไข้ได้ ป่วยไม่หาย” (退之服硫磺，一病不痊)<sup>2</sup> ซึ่งการเสพกำมะถันเหลืองเป็นความเชื่อใน ลัทธิเต๋าที่เชื่อต่อ ๆ กันว่าสามารถขจัดโรคร้ายและเป็นอายุวัฒนะ ทำให้เป็นเขียนได้<sup>3</sup> สิ่ง

<sup>1</sup> Wang Bixuan 王别玄 《韩愈碑祭文中的生死观研究》，南华大学硕士学位论文 2009 年，第 175 页。

<sup>2</sup> Bai Juyi 白居易 《白氏长庆集·思旧》，载 Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第 15 页。

<sup>3</sup> Qing Xitai 卿希泰 《中国道教》（三），东方出版中心 1994 年，第 295-297 页。

เหล่านี้สะท้อนถึงความหลงใหลในลัทธิเต๋าของหานอวี่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหานอวี่ซึ่งเป็นคนในสำนักหลูที่ไม้อาพุทธแต่ยอมรับในลัทธิเต๋า

### หานอวี่ : “เจ้าเมือง” “เจ้าพ่อ” “เจ้าที่”

#### หานอวี่ในฐานะ “เจ้าเมือง” : กรณีศึกษาขณะดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋ว

ชีวิตการรับราชการในราชสำนักของหานอวี่มีโอกาสได้เป็นเจ้าเมืองถึง 4 เมืองด้วยกัน คือ เจ้าเมืองเหอหนาน เจ้าเมืองแต้จิ๋ว เจ้าเมืองหยวนโจว และเจ้ากรมการพระนคร ซึ่งมีฐานะเทียบเท่าเจ้าเมือง (ปัจจุบันคือเมืองซีอาน 西安) แต่การที่หานอวี่ไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเหอหนาน ในปี ค.ศ.810 กับการได้เป็นเจ้ากรมการพระนคร ในปี ค.ศ.823 ล้วนถือเป็นการเลื่อนระดับยศขั้นในตำแหน่งทางราชการ ซึ่งไม่เหมือนกับการไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋วกับเจ้าเมืองหยวนโจว ในปี ค.ศ.819-820 ที่ต้องตกอยู่ในสถานะการถูกลดขั้นตำแหน่งให้ไปปกครองเมืองไกลชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมของเมืองแต้จิ๋ว ซึ่งในเวลานั้นถือได้ว่าเป็นเมืองที่อยู่ห่างไกลความเจริญมาก สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเขตพื้นที่นี้มีลักษณะเป็นทิวเขาสลับซับซ้อน ปกคลุมไปด้วยป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณอันอุดมสมบูรณ์ ส่วนอีกด้านคือท้องทะเลกว้าง จึงทำให้การเดินทางเข้าออกเมืองแต้จิ๋วในอดีตเป็นไปอย่างยากลำบาก นอกจากนั้นแล้วสภาพอากาศก็ย่ำแย่ เพราะอยู่ในเขตร้อนชื้น จึงเต็มไปด้วยงูเห่า เขี้ยวขอสัตว์มีพิษมากมาย สถานที่แห่งนี้จึงเปรียบเสมือนคุกเปิดที่ใช้จองจำขุนนางที่ทำผิดมหันต์ รองจากความผิดชั้นประหารชีวิตเพียงสถานเดียว โดยให้มารับโทษที่เมืองนี้<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Chen Xiaodong 陈晓东、Shi Lu 适庐著《潮州文化精神》，暨南大学出版社 2011 年，第 7-13 页。

หานอ้วเดินทางออกจากพระนคร (เมืองซีอานในปัจจุบัน) ในวันขึ้น 14 ค่ำเดือนอ้าย ตามปฏิทินจันทรคติของจีน<sup>1</sup> ก็คือวันเดียวกับที่ถวายนึกว่าด้วยเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า แล้วเดินทางไปถึงเมืองแต้จิ๋วในวันที่ 25 เดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน<sup>2</sup> โดยใช้เวลาเดินทางทั้งสิ้นราว 70 วัน<sup>3</sup> ซึ่งก็นานพอควร แสดงให้เห็นว่าการเดินทางจากซีอานถึงแต้จิ๋วในยุคสมัยนั้นหนทางช่างห่างไกลเหลือเกิน แต่หานอ้วมาประจำอยู่ ณ เมืองแต้จิ๋วในระยะเวลาสั้น ๆ ราว 7 เดือนเศษ ก่อนถูกโยกย้ายไปเป็นเจ้าเมืองหยวนโจว ในวันที่ 24 เดือน 10 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน

ช่วงระยะเวลาที่หานอ้วดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋ว นานอ้วได้สร้างคุณูปการมากมายต่อเมืองนี้ สิ่งที่มีประจักษ์ชัดสุดและที่เป็นรูปธรรมสุดคือ การพัฒนาการศึกษาในเมืองแต้จิ๋วให้ดีขึ้น โดยหานอ้วได้เขียนเทียบเชิญเจ้าเต๋อ (赵德 ค.ศ.?-?) ปราษณ์ท้องถิ่น ผู้ซึ่งหานอ้วเห็นว่าเป็นผู้มีคุณธรรม สติปัญญา และรู้ในปรัชญาสำนักหลูอย่างถ่องแท้ ให้มาดำรงตำแหน่งอาจารย์เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับลูกหลานชาวเมืองแต้จิ๋วและใกล้เคียง<sup>4</sup> ทั้งนี้เนื่องจากหานอ้วเห็นว่า “การศึกษาของเมืองนี้ (แต้จิ๋ว) ตกต่ำ เสื่อมถอยมานานมากแล้ว ร้อยกว่าปีมาแล้วที่ไม่มีผู้สอบได้ชั้นจิ้นซือ หรือแม้แต่ผู้สอบผ่านประมวลความรู้หมวดคัมภีร์ (สำหรับทหาร) ไม่เคยได้ยินได้ฟังมามีผู้คนในเมืองนี้สอบเข้ารับตำแหน่งราชการได้ เพื่อรับใช้ในราชสำนัก

<sup>1</sup> Han Yu 韩愈《潮州刺史谢上表》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 2307 页。

<sup>2</sup> Hong Xingzu 洪兴祖《韩子年谱》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3172 页。

<sup>3</sup> ประเด็นวันเดินทางถึงแต้จิ๋วของหานอ้วยังเป็นที่ยกเถียงในวงวิชาการ กลุ่มหนึ่งเห็นว่าหานอ้วเดินทางถึงแต้จิ๋วในวันที่ 25 เดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน ซึ่งผู้เสนอแนวคิดนี้คือหงซิงจู (洪兴祖 ค.ศ.1090-1155) โดยมีผู้สนับสนุนคนสำคัญในความคิดเห็นดังกล่าวคือ หวังหยวนฉี (王元启 ค.ศ.1714-1786) หากแต่เจิ้งเจิน (郑珍 ค.ศ.1806-1864) เชื่อว่า นานอ้วถึงแต้จิ๋วในวันที่ 25 เดือน 4 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน อ่านเพิ่มเติมใน Yue Zhen 岳珍《韩愈“南行逾六旬”考实——兼论韩愈南迁潮州的行程》，载《殷都学刊》，2003 年第 1 期，第 73-74 页。

<sup>4</sup> Zheng Zhiyong 郑智勇、Ou Junyong 欧俊勇、Wu Mengxian 吴孟显、Wu Wenzhong 吴文忠编著《潮州古代名人》暨南大学出版社 2011 年，第 13-14 页。

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2559

.....ทั้งนี้จึงนำเงินในตำแหน่งเจ้าเมืองเพื่อเป็นทุนในการดำเนินการ เก็บดอกผลไว้ใช้เป็นค่าอาหารสำหรับนักเรียน” (此州学废日久，进士、明经，百十年间，不闻有业成贡于王庭、试于有司者.....刺史出己俸百千以为举本，收其赢余，以给学生厨饌) 《潮州请置乡校牒》<sup>1</sup> จะเห็นได้ว่าหานอ้วใส่ใจในเรื่องการศึกษาอย่างจริงจัง ทั้งนี้เห็นว่าการที่หานอ้วทุ่มเทในเรื่องการศึกษาน่าจะเกิดจากการที่ตนเองได้เคยรับตำแหน่งอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับซือเหมิน และอาจารย์ประจำราชวิทยาลัยระดับกวี่จื่อมาก่อน รวมถึงหานอ้วตระหนักดีว่าการศึกษานอกจากจะสามารถสืบสาน “เต๋า” ในปรัชญาของสำนักขงแล้ว การศึกษายังจะทำให้ผู้คนจำนวนมากได้มีโอกาสในการเข้าสอบรับราชการอีกด้วย และเมื่อบุคคลเหล่านี้เติบโตในอาชีพการงาน มีความเจริญในวงราชการ นั้นย่อมหมายความว่า กลุ่มคนเหล่านี้คือผู้ที่ช่วยเหลือ สืบสานและผลักดันอุดมการณ์ของหานอ้วให้ดำรงอยู่สืบไป นอกจากนั้นแล้วยังเชื่อว่ากลุ่มคนเหล่านี้คือผู้ที่เคารพและศรัทธา รวมถึงสำนึกในบุญคุณของหานอ้วอีกด้วย ซึ่งคงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้หานอ้วได้รับการยกย่องบูชาจากผู้คนในแต่จิวสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ผลผลิตทางการศึกษาที่หานอ้วได้มอบไว้ข้างต้นจะเห็นชัดในการสอบรับราชการในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ ช่วงปีศักราชฉุนโยว (南宋淳佑年间 ค.ศ. 1241-1252) ที่มีชาวเมืองแต่จิวเข้าสอบรวมหมื่นกว่าคน ซึ่งประชากรรวมของแต่จิวในสมัยนั้นราวหนึ่งแสนสี่หมื่นคน เพราะฉะนั้นมีอัตราส่วนผู้เข้าสอบรับราชการกับประชากรรวมอยู่ที่ 1:14 และมีผู้สอบได้ขั้นจิ้นซือในสมัยราชวงศ์ถังจาก 3 คนเพิ่มขึ้นเป็น 172 คน<sup>2</sup> ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นคุณูปการของหานอ้วที่มอบให้ไว้กับลูกหลานที่อาศัยในเมืองแต่จิวโดยแท้

<sup>1</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第2312页。

<sup>2</sup> He Xiutan 何秀兰、Li Chun 李春《韩愈在潮州》，载《岭南文史》，1998年第4期，第47页。

หานอวี้ได้ปฏิบัติตนในฐานะ “เจ้าเมือง” ผู้ที่เข้าใจในบริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยเลือกที่จะใช้สร้างความเชื่อมั่นด้านจิตใจควบคู่กันกับการแก้ไขปัญหาปากท้องและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมยุคนั้น กล่าวคือ หานอวี้ใช้วิธีการเช่นสรวงบูชาเทพยดาอารักษ์ต่าง ๆ ที่ชาวเมืองนับถือบูชามาแต่ครั้งเก่าก่อน เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาชนผู้อาศัยในเมืองแต่จิว จากการศึกษาพบว่า หานอวี้เขียนโองการบวงสรวงเทพยดาต่าง ๆ ในขณะดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต่จิวด้วยกัน 5 บท ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแน่นอนว่าเทพเจ้าเหล่านี้คือเทพอารักษ์ที่ชาวเมืองแต่จิวในสมัยนั้นให้ความเคารพนับถืออย่างสูง เป็นเสมือนศูนย์รวมใจของผู้คนทุกหมู่เหล่า หานอวี้จึงเลือกใช้การบวงสรวงเป็นหนึ่งในวิธีการที่ช่วยสร้างความคุ้นเคย ใกล้ชิดสนิทสนมกับประชาชนแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ได้มาซึ่งความไว้นับถือเชื่อใจจากประชาชน ต้องเข้าใจว่าราชสำนักจินแทบทุกยุคทุกสมัยล้วนไม่ยินยอมให้เกิดความเชื่อที่ผิดแปลกไปจากการบูชาที่ถูกกำหนดโดยราชสำนักเท่านั้น หมายความว่าเทพเจ้าที่ประชาชนบวงสรวงบูชาต้องผ่านความเห็นชอบจากราชสำนัก ไม่เช่นนั้นจะถือเป็นความเชื่อที่มอมเมาประชาชน จะต้องได้รับการปราบปราม หากแต่หานอวี้ในฐานะเจ้าเมืองมาทำการบูชาเทพเจ้าประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการบูชาเทพเจ้าประจำบึงใหญ่และเจ้าพ่อก้อนหิน ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเชื่อของท้องถิ่นระดับชาวบ้าน นั้นยอมแสดงให้เห็นว่าหานอวี้เป็นผู้ที่สามารถปรับทัศนคติมุมมองของตนในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อในเทพเจ้าประจำท้องถิ่นต่าง ๆ และพร้อมให้ความเคารพบูชา ซึ่งหากเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์จริงซึ่งก็ยินดีจะถวายฎีกาให้โปรดมีพระราชบัญชาต่อไปอีกด้วย (凡大神降依庇覬斯人者，皆愈所当率徒属奔走致诚，亲执祀事于庙庭下)<sup>1</sup> ซึ่งสามารถเชื่อได้ว่าหานอวี้ได้รับความยอมรับและไว้นับถือ

<sup>1</sup> Han Yu 韩愈《潮州祭神文五首》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 2323 页。

ใจจากประชาชนอย่างแน่นนอน จนกระทั่งนำมาซึ่งการนับถือหอนอ้าวในฐานะเทพเจ้าของผู้คน  
ชาวเมืองแต่จิวในเวลาต่อมา

โองการบวงสรวงเทพเจ้าที่ทานหอนอ้าวประพันธ์ขึ้นนั้น ถือได้ว่าเป็นสื่อกลางในการ  
แสดงออกบพบาทสถานะเจ้าเมืองของหอนอ้าว ที่ให้ประชาชนได้เล็งเห็นถึงความเอาใจใส่ทุก  
สุขของประชาชน ความเห็นอกเห็นใจเหล่าพี่น้องประชาชนเมื่อต้องตกอยู่ในสภาวะที่ทุกข์ยาก  
ลำเค็ญ เช่น บทโองการบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมือง ความว่า ศุภวารดิถีฤกษ์อันเป็นมงคล  
ข้าพเจ้าหอนอ้าวเจ้าเมืองแต่จิวขอน้อมถวายเครื่องสักการะ อันประกอบด้วยแพะ สุกร และน้ำ  
ชาพร้อมด้วยโภชนาหารยาหารสโธชาเหล่านี้ แต่เทพอารักษ์ผู้ปกปักหลักเมือง เนื่องด้วยฝน  
หาใหญ่ก่อทุกข์เข็ญเป็นที่เดือดร้อนแก่ไพร่ฟ้ากันถ้วนหน้า จนมิอาจสามารถแสวงทรัพย์มา  
ชำระช่วยเป็นส่วยอากรให้หลวง แลไม่อาจหาเครื่องเช่นสรวงมาบำบวงเหล่าเทพอารักษ์ผู้ปก  
ปักเขตชั้นนี้ ซึ่งชาวประชาทุกชั้นชนต่างล้วนมีลทินความผิดติดตัวกันถ้วนหน้า จึงได้มาพึ่ง  
เทวบารมีในศุภฤกษ์ดิถีอันมงคลนี้ ขอพระผู้ทรงฤทธิ์อภิบาลประทานแสงตะวัน ขอพระผู้  
ปกปักเขตชั้นนี้มาโปรดแผ่บุญญาภิหารอภิบาลรักษาให้แก่ปวงข้าด้วย ได้โปรดช่วยจัดปัด  
เป่าสิ่งหมองเศร้าจัญไรในฟ้าฝน ธารา แลภูผาให้หมดสิ้น แสงตะวัน แสงจันทร์ และดารา ต่าง  
ล้วนเจิดจ้านภาดล ได้โปรดโอวยวยดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธัญญา  
หาล้วนอุดมเหล่าประชามีทุกข์ตรมด้วยยากเข็ญลำเค็ญใจ ขอพระองค์โปรดได้ประทานพรให้ปวง  
ข้าพเจ้าด้วยเทอญ หากสมหวังดังใจคิด ข้าพเจ้าจะตั้งจิตหาฤกษ์ดิถีมีมงคล แลให้ตนเดินนำ  
ขบวนเหล่าขุนนางน้อยใหญ่ พร้อมด้วยโภชนาหารจัดไว้อย่างประณีต ประกอบด้วยรส  
อันโอชา และเครื่องดนตรีมาขับกล่อมให้ผู้ทรงฤทธิ์สำเร็จบันเทิงใจ โปรดเสด็จมารับเครื่อง  
สักการะบูชาบวงสรวง ณ กาลบัดนี้ เทอญ

维年月日，潮州刺史韩愈谨以柔毛刚鬣清酌庶羞之奠，祭于城隍之神。间者以淫雨将为人灾，无以应贡赋，供给神明，上下获罪罚之故，乃以六月壬子奔走分告，乞晴于尔明神。明神悯人之不辜，若飧若答。粪除天地山川，清风时兴，白日显行。蚕谷以登，人不咨嗟。惟神之恩，夙夜不敢忘怠。谨卜良日，躬率将吏，荐兹血毛清酌嘉羞，侑以音声，以谢神贶。神其享之！

《潮州祭神文五首》<sup>1</sup>

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่า หานอ้วได้ถือเรื่องการดำรงชีพของประชาชนเป็นสำคัญ จนได้พยายามทำทุกวิถีทางในการให้ความช่วยเหลือประชาชน ซึ่งหนึ่งในวิธีการที่หานอ้วคิดได้ในตอนนั้นก็คือการเซ่นสรวงเทพยดาอารักษ์ ให้ช่วยดลบันดาลและปกป้องรักษาชาวประชาให้พ้นภัยโดยไว จากการศึกษา น่าจะเชื่อได้ว่าเหตุการณ์ฝนตกฟ้ารั่วในครั้งนั้นชาวเมืองแต้จิ๋วต้องพบกับความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ พิษพรรณธัญญาหารที่ปลูกได้รับความเสียหายจนหมดสิ้น หานอ้วจึงได้เขียนโองการบวงสรวงต่อเจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อก้อนหิน และเทพเจ้าแห่งบึงใหญ่ในเวลาพร้อม ๆ กัน เพื่อขอให้เหล่าเทพยดาอารักษ์ประทานพรให้ฝนหยุดตก ขอให้ทุกคนได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข แน่แน่นอนว่าการประกอบพิธีพิธีกรรมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองแต้จิ๋วของหานอ้วในครั้งนั้นเหล่าประชาชนต่างล้วนเห็นความตั้งใจ จริใจและความเอาใจใส่ของเจ้าเมืองคนนี้ด้วยกันทุกคน เนื่องจากหานอ้วดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋วเพียง 7 เดือนเศษ แต่ประกอบพิธีเซ่นสรวงเทพยดาอารักษ์มากถึง 5 ครั้ง

นอกจากนั้นแล้ว หานอ้วยังใช้วิธีการลักษณะดังกล่าวในการปราบจระเข้ที่มีอยู่ชุกชุมในแม่น้ำเอ้อซี ซึ่งต่อมาได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นแม่น้ำหนานเจียงอีกด้วย แม้การปราบจระเข้จะไม่ใช่งานหน้าที่ของขุนนาง แต่หานอ้วก็ได้ดำเนินการในส่วนนี้ เพราะ “เมื่อเดินทางถึงแต้จิ๋ว งานอย่าง

<sup>1</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第2324页。

แรกที่หานอ้วรทำก็คือสอบถามความทุกข์ยากจากประชาชน ต่างล้วนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า สัตว์เลี้ยงถูกจะเข้ในแม่น้ำเอ้อซีกัดกินจนไม่มีอะไรเหลือ ประชาชนยากจนข้นแค้นยิ่งนัก” (初，愈至潮，问民疾苦，皆曰：“恶溪有鳄鱼，食民畜产且尽，民以是穷”)<sup>1</sup> หานอ้วรจึงสั่งเจ้าหน้าที่นำแพะและสุกรไปโยนลงในแม่น้ำเอ้อซี พร้อมกับเขียนขู่ว่า “เรา ให้เวลาพวกเจ้า 3 วัน นำลูกหลานเครือญาติพวกเจ้าเดินทางออกสู่ทะเลทางทิศใต้ เพื่อ หลบหนีเราผู้ทำหน้าที่ตามพระบัญชาของไอรสสวรรค์ หากภายใน 3 วัน ไม่ได้ก็ 5 วัน หาก 5 วัน ไม่ได้ก็ 7 วัน เมื่อครบ 7 วันหากยังไม่ออกปากอ้าวลงสู่ทะเล นั้นหมายความว่าเจ้า ดูหมิ่นตำแหน่งเจ้าเมืองอย่างเรา ไม่เชื่อฟังเรา.....เราจะให้ขุนนางและประชาชนผู้มีฝีมือ ในการยิงธนูมาระดมยิงพวกเจ้าให้หมดสิ้น ถึงตอนนั้นแล้วอย่ามาเสียใจ” (尽三日，其率丑类南徙于海，以避天子之命吏，三日不能至五日，五日不能至七日，七日不能，是终不肯徙也，是不有刺史，听从其言也。.....刺史则选材技吏民，操强弓毒矢，以与鳄鱼从事，必尽杀乃止，其无悔！)<sup>2</sup> นี่คือการประกาศกร้าวของ หานอ้วรผู้เป็นเจ้าเมืองแต่จีวที่มีต่อสัตว์ร้ายอย่างจะเข้ ทั้งนี้เพราะต้องการให้ประชาชนมั่นใจว่าจะไม่มีสัตว์ร้ายมาทำร้ายและกัดกินสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านอีกต่อไป เพื่อให้ผู้คนจะได้ ดำรงชีพอย่างปกติสุข หากแต่วิธีการจัดการกับจะเข้ของหานอ้วรถือเป็นวิธีการที่แปลกใหม่น่าจะเชื่อได้ว่าเป็นการเช่นสรลงอย่างหนึ่ง เพราะมีเช่นนั้นทำไมหานอ้วรจึงเลือกใช้แพะกับสุกร ในการประกอบพิธีด้วย ต้องเข้าใจว่าจากสัตว์ 2 ชนิดคือสัตว์ที่ขุนนางใช้ประกอบพิธีเช่นสรลง

<sup>1</sup> 《新唐书·韩愈传》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3101 页。

<sup>2</sup> Han Yu 韩愈《鳄鱼文》，载 Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 2319 页。

บุชาเทพยดา ซึ่งมีเรียกอย่างเป็นทางการว่า “เซาเหลา” (少牢)<sup>1</sup> หลักฐานที่ยืนยันเด่นชัดก็คือหานอวี่ใช้สัตว์ 2 ชนิดดังกล่าวในครั้งบูชาเจ้าพ่อหลักเมืองเช่นกัน ซึ่งวิธีการนี้จะด้วยมุ่งหวังอะไรก็แล้วแต่ หากความสำคัญอยู่ที่ทำไปแล้วเกิดผลอย่างไรตามมา หลิวซีวี่ (刘昫 ค.ศ.887-946) ได้บันทึกประวัติหานอวี่ไว้ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถังฉบับหลวงเล่มเก่า 《旧唐书·韩愈传》ว่า “ในคืนที่ประกอบพิธี เกิดฟ้าผ่าลมพัดกลางบึงน้ำ หลายวันผ่านไป บึงแล้วแห้งขอด พวกกระแซ้ทั้งหลายได้ย้ายไปอยู่บึงเก่าที่อยู่ห่างไปทางตะวันตกราว 60 ลี้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชาวบ้านในแต่จิวก็ไม่ต้องกระแซ้ทำร้ายอีกต่อไป” (祝之夕，有暴风雷起于湫中。数日，湫水尽涸，徙于旧湫西六十里。自是潮人无鳄患)<sup>2</sup> ซึ่งก็สอดคล้องกับมุมมองของ ช่งฉี (宋祁 ค.ศ.887-946) ผู้บันทึกประวัติหานอวี่ไว้ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถังฉบับหลวงเล่มใหม่ 《新唐书·韩愈传》<sup>3</sup> ทั้งนี้ไม่ว่าจะทราบได้เลยว่าผู้ประพันธ์ประวัติศาสตร์ฉบับหลวงทั้ง 2 ฉบับนี้เคยเดินทางมาที่แต่จิวหรือไม่ แล้วเพราะเหตุใดจึงทราบว่าในวันที่หานอวี่ได้ทำการพลีกรรมต่อกระแซ้แล้วเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่น่าสะพรึงกลัวขึ้น ประหนึ่งราวกับหานอวี่เป็นเสมือนผู้มีอิทธิปาฏิหาริย์สามารถสยบสัตว์ร้ายได้ เหมือนกับขงเบ้งผู้หยั่งรู้ฟ้าดินในวรรณกรรมสามก๊กที่สามารถเรียกลมเรียกฝนได้ งานเขียนประวัติศาสตร์ฉบับหลวงทั้ง 2 ฉบับนี้เป็นอีกปัจจัยที่ช่วยให้อัตชีวประวัติของหานอวี่ดูมีสีสันมากขึ้น ด้วยการเพิ่มความกล้าในตัวตนหานอวี่ให้โดดเด่นขึ้นมา และที่สำคัญก็คือ เนื่องด้วยความที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ฉบับหลวงจึงมีความน่าเชื่อถือมากกว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดความอ่านของผู้คนในยุคสมัยต่อ ๆ มา กระทั่งนำมาซึ่งการตีความ เชื่อมโยง เกี่ยวกับชีวิตของหานอวี่ในมิติที่หลากหลาย และหนึ่งใน

<sup>1</sup> Li Xueqin 李学勤主编《仪礼注疏》，北京大学出版社 1994 年，第 897 页。

<sup>2</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3099 页。

<sup>3</sup> Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编《韩愈全集校注》，第 3102 页。

นั่นคือการนำไปเชื่อมโยงกับเขียนหานเซียงจื่อ หนึ่งในสมาชิกของแปดเซียน ยิ่งทำให้ผู้คนเชื่ออย่างสนิทใจว่าหานอวี่เองก็ได้รับการชี้แนะจากหานเซียงจื่อ จนกลายเป็นเซียน ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยราชวงศ์หมิง เรื่อง ตำนานแปดเซียนท่องสมุทรทะเลตะวันออก 《八仙出处东游记》<sup>1</sup>

ทั้งหมดนี้ต้องยอมรับว่าเพราะการเดินทางไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต้จิ๋วของหานอวี่ในครั้งนั้น เป็นต้นคำในการสร้างตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับหานอวี่ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เกี่ยวกับการขับไล่จระเข้ในแม่น้ำเอ้อซี กระนั้นไม่ว่าจะเชื่อกันในแม่น้ำเอ้อซีจะหมดไปหรือไม่ก็ตาม ก็คงไม่สำคัญเท่าความรัก ความเอาใจใส่ และความเข้าใจที่หานอวี่มีให้กับผู้คนในเมืองแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ “ประชาชนเมืองแต้จิ๋วเคารพรักหานอวี่ ร้อยชาติก็ยังนับถือบูชามิแปรเปลี่ยน” (潮人敬爱公，百世祀不渝)<sup>2</sup> แม้ว่าหานอวี่จะมาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองที่นี่เพียง 7 เดือนเศษ

### หานอวี่ในฐานะ “เจ้าพ่อ” : กรณีศึกษาศาลเจ้าหานอวี่ในไต้หวัน

“เจ้าพ่อ” ในบทความนี้หมายถึงเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทานพรความสุข ความดีงามมาให้ ตามคติความเชื่อของชาวจีนเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น สัตว์ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ ล้วนมีจิตวิญญาณสถิตย์อยู่ ดังนั้นจึงให้เกิดการจินตนาการเรื่องการมีอยู่ของเทพเจ้าในธรรมชาติ เช่น สุริยเทพ จันทรเทพ เทพเจ้าแห่งขุนเขา เทพเจ้าสายฟ้า เทพเจ้าแห่งลม เทพม้า เทพวัว ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นเรื่องความเชื่อในกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดแล้ว นอกจากนั้น

<sup>1</sup> Pan Wuzheng 潘务正《明清翰林院祠祀韩愈考》，载《中华文史论丛》，2011年第2期，第393页。

<sup>2</sup> Wang Shipeng 王十朋《梅溪王先生文集·曾潮州到郡未几首修韩文公庙次建贡阁可谓化本矣某因读韩公别赵子诗用韵以寄》，载Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第344页。

แล้วชาวจีนยังเชื่อและนับถือเรื่องจิตวิญญาณและชีวิตหลังความตายของคนเป็นสำคัญอีกด้วย ซึ่งก็คือการบูชาผีนั่นเอง เมื่อมนุษย์ได้สิ้นลมหายใจลง จิตวิญญาณยังคงเวียนว่าย รอการชดใช้หนี้สินเวรกรรม และรอการไปเกิดในภพภูมิใหม่ ผู้ที่กระทำความดีไว้มาก ก็ได้รับการสรรเสริญ และยกฐานะเป็นเทพเจ้า ส่วนคนที่ทำชั่วไว้มากก็จะกลายเป็นปีศาจ ความเชื่อนี้คนจีนยึดถือมาแต่โบราณกาล ดังนั้นบุคคลผู้มีชื่อเสียงที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ กลุ่มชน เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ก็มักจะได้รับการสรรเสริญบูชาให้เป็นเทพเจ้า ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าเทพเจ้าเหล่านี้สามารถประทานพรให้กับตน ตลอดจนครอบครัวให้มีความสุขร่มเย็นได้ โดยหน้าที่ของเทพเจ้าเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของเทพเจ้า โดยอิงอยู่กับชีวประวัติของบุคคลเหล่านั้นตอนมีชีวิตอยู่

หลังจากหานอ้วเสียชีวิตลง ขบวนการขับเคลื่อนเกี่ยวกับการบูชาหานอ้วในฐานะเทพเจ้าก็เริ่มขึ้น จากการศึกษาพบว่า ผีเสื้อขาว ได้ขอให้ทางราชการบูชาหานอ้วในราชวิทยาลัย ตั้งแต่ตอนปลายของสมัยถังแล้ว หากแต่ไม่ได้รับการอนุมัติจากราชสำนัก ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ตอนนั้นหานอ้วยังไม่ได้รับการสถาปนาบรรดาศักดิ์จากองค์จักรพรรดิ และยังมีการควบคุมเกี่ยวกับความเชื่อในเทพเจ้าของลัทธิต่าง ๆ อย่างเข้มงวดอีกด้วย แม้ว่าตอนนั้นอาจจะมีการบูชาหานอ้วเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่แถบเมืองแต้จิ๋ว แต่การให้ทางราชสำนักยอมรับในความเชื่อท้องถิ่นคงเป็นไปได้ยาก เพราะในสายตาผู้คนร่วมสมัยยังมองว่าหานอ้วเป็นแค่เจ้าเมืองแต้จิ๋ว คุณูปการยังไม่โดดเด่นพอ และมารับราชการที่เมืองนี้เนื่องจากกระทำความผิด<sup>1</sup> และที่สำคัญหานอ้วไม่ได้เสียชีวิตในหน้าที่ ไม่เหมือนกับ กวนอู จักซุย ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจจะส่งผลให้หานอ้วไม่ได้รับการบูชาจากราชสำนักถึงก็เป็นได้ กระทั่งมาถึงสมัยราชวงศ์ซ่งเหนือ (北宋) ในปี ค.ศ.999 เฉินเหราจั่ว (陈尧佐 ค.ศ.963-1044) ขณะดำรงตำแหน่งผู้ตรวจการ

<sup>1</sup> Li Zhixian 李志贤《唐人宋神：韩愈在潮州的神话与神话》，载《陕西师范大学学报》（哲学社会科学版），2012年第2期，第169页。

ประจำเมืองแต่จิ๋วในขณะนั้นเป็นผู้สร้างศาลเจ้าหนานอิ้วซัน<sup>1</sup> ถือได้ว่าเป็นศาลเจ้าหนานอิ้วแห่งแรกที่มีการจัดบันทึก และสร้างโดยขุนนางของราชสำนัก นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการบูชาหนานอิ้วอย่างเป็นทางการได้เริ่มต้น ณ เมืองแต่จิ๋ว ซึ่งเป็นสถานที่ที่หนานอิ้วเคยมาปกครองในฐานะเจ้าเมือง

เฉินเหราจั่วเกิดในสกุลผู้ดี ได้รับการอบรมความรู้ในคัมภีร์ของสำนักหฺรูกุรอบครวี่ล้วนรับราชการในราชสำนักทั้งสิ้น ตอนที่เฉินเหราจั่วมารับตำแหน่งที่แต่จิ๋วก็อยู่ในสภาพที่ไม่แตกต่างกับหนานอิ้วนัก กล่าวคือ เนื่องจากถวายเป็นเจ้าเมืองจึงถูกลดตำแหน่งโดยให้มาปกครองที่เมืองแต่จิ๋ว เฉินเหราจั่วเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในขงจื้ออย่างสูงเช่นกัน เมื่อมาปกครองแต่จิ๋ว เฉินเหราจั่วได้บูรณะศาลเจ้าขงจื้อ และศาลเจ้าหนานอิ้ว ด้วยวัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อให้ชาวแต่จิ๋วได้ตระหนักถึงคุณงามความดีและนำมาเป็นแบบอย่าง (修孔子庙，作韩吏部祠，以风示潮人)<sup>2</sup> ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมามีไม่ค่อยมีขุนนางที่มีความรู้ความสามารถเลือกมาประจำการที่เมืองแต่จิ๋ว อันเนื่องมาจากแต่จิ๋วอยู่ไกลจากเมืองหลวง สภาพบ้านเมืองก็ล่าหลัง เบียดห่างจากทางการก็น้อย จึงไม่ดึงดูดให้ขุนนางที่มีความรู้ความสามารถเลือกมาประจำการที่นี้ นอกเสียจากขุนนางที่ได้รับความผิด<sup>3</sup> เมื่อเฉินเหราจั่วต้องการใช้หนานอิ้วในฐานะต้นแบบหรือแบบฉบับของคนดี ซึ่งเป็นหนึ่งในกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ผู้ปกครองใช้ในการปกครอง<sup>4</sup> ดังนั้นจึงควรทราบว่อะไรคือความดีที่หนานอิ้วได้มอบไว้ให้กับแต่จิ๋ว ซึ่งก็มีอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ประการแรก การพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาในแต่จิ๋วให้ดียิ่ง ๆ

<sup>1</sup> Chen Raozuo 陈尧佐《宋文鉴·戮鳄鱼文序》，载 Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第 84 页。

<sup>2</sup> Tuo Tuo 脱脱等撰《宋史》第 25 册，中华书局 1990 年，第 9582 页。

<sup>3</sup> Huang Gui 黄桂著《潮州的社会传统与经济发展》，江西人民出版社 2002 年，第 23 页。

<sup>4</sup> Ma Xiuyong 马秀勇《试论唐代民间信仰中的当朝人物崇拜》，首都师范大学硕士学位论文 2000 年，第 4 页。

ขึ้น โดยจัดหาอาจารย์และนำเงินส่วนตัวเป็นทุนรอนเพื่อไว้ใช้เป็นทุนการศึกษาและค่าอาหารของนักเรียนที่ยากจน ประการที่สอง คือ การเอาใจใส่ประชาชน และช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน โดยยึดหลักตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง และไม่ถือตนในฐานะผู้มีความรู้ หากแต่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการแสดงออกเพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อมั่น ความสุขใจของประชาชน ซึ่งคงเป็นเหตุผลที่เพียงพอให้ประชาชนที่อาศัยในแต่จิ๋วไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องระลึกถึงหานอวี้ ดังคำพูดของซูซีที่ว่า “ชาวแต่จิ๋วบูชาหานอวี้ ไม่ว่าจะกินข้าวต้มน้ำก็ต้องบูชา น้ำท่วมภัยแล้ง เป็นไข้ตัวร้อน เกิดโรคภัยหิวขาด ล้วนมากราบไหว้บนบานทั้งสิ้น” (潮人之事公也，饮食必祭，水旱疾疫，凡有求必祷焉)<sup>1</sup> ย่อมแสดงให้เห็นว่าในสมัยราชวงศ์ซ่งราวปี ค.ศ.1090 ขณะมีการสร้างศาลเจ้าหานอวี้แห่งใหม่ โดยการนำของผู้ปกครองแต่จิ๋วในขณะนั้น หานอวี้ได้กลายเป็นเทพเจ้าอย่างสมบูรณ์แบบ หากแต่ความเชื่อเกี่ยวกับหานอวี้ในฐานะเทพเจ้ายังอยู่ในวงที่จำกัด กล่าวคือ ยังแพร่หลายอยู่ในเมืองแต่จิ๋วกับเมืองหยวนโจว ซึ่งเป็นที่ที่หานอวี้เคยไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง จนกระทั่งมีการสถาปนาหานอวี้ในยศ “ซ่งหลิ่ว” (昌黎伯) ในปีศักราชหยวนเฟิงที่ 7 (元丰七年 ค.ศ.1084) โดยพระเจ้าซ่งเสินจง (宋神宗 ค.ศ.1048-1085) และในปีศักราชซิงหยวนที่ 5 (庆元五年 ค.ศ.1199) สมัยพระเจ้าซ่งหนิงจง (宋宁宗 ค.ศ.1168-1224) ได้สถาปนาในยศ “ซ่งหลิ่วกง” (昌黎公) จึงนับได้ว่าหานอวี้ได้รับการบูชาจากราชสำนักส่วนกลาง มีการบูชาหานอวี้ในศาลเจ้าซ่งจื้อ ซึ่งก็คือศาลเจ้าบุน (文庙) อย่างถูกต้องตามประเพณีของราชสำนัก จะเห็นได้ว่าการบูชาหานอวี้เริ่มต้นจากข้าราชการที่เคยมาปกครองแต่จิ๋ว จนขยายวงกว้างมายังราชสำนัก ทั้งนี้จากการศึกษาของ หลี่จื้อเสียน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ เชื่อว่า น่าจะมีสาเหตุมาจากการสมัยราชวงศ์ซ่งเป็นยุค

<sup>1</sup> Su Shi 苏轼《经进东坡文集事略·韩文公庙碑》，载 Wu Wenzhi 吴文治编《韩愈资料汇编》，第 147 页。

พื้นฟูปรัชญาของจื๋ออย่างจริงจัง ในที่นี้หมายถึง “หลี่เสวี่” (理学)<sup>1</sup> ซึ่งแน่นอนว่าการฟื้นฟูต้องมีคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และกลุ่มคนที่เป็นแกนกลางในการฟื้นฟูก็ย่อมเป็นปัญญาชน ซึ่งสามารถสอบผ่านจิ้นซือมีอำนาจในราชสำนักนั่นเอง จึงจะมีแรงขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการบูชานานอื๋วขึ้นในฐานะผู้เป็นแบบอย่างในหลายด้าน อาทิ ผู้สืบทอด “เต๋า” อันบริสุทธิในสำนักหู่ เป็นผู้มีจิตวิญญานความเป็นครูที่เปี่ยมล้น และผู้บริหารการศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ นอกจากนั้นยังอยู่ในฐานะผู้มีผลงานการประพันธ์ที่ยอดเยี่ยม รวมถึงผู้นำในการฟื้นฟูรูปแบบการเขียนร้อยแก้วโบราณ เป็นต้น ทั้งหมดนี้ส่งเสริมให้หานอื๋วได้รับการบูชาจากราชสำนัก โดยการส่งเสริมจากขุนนางปัญญาชนในราชสำนัก

แต้จิ๋วเป็นเมืองที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนในวัฒนธรรมทางภาษา กล่าวคือนอกจากกลุ่มวัฒนธรรมจิ้นแต้จิ๋วซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหลักของผู้คนที่นี่แล้ว ในแต้จิ้วยังมีกลุ่มวัฒนธรรมของชาวจีนแคะ (ฮากกา) และชาวจีนฮกเกี้ยนอาศัยอยู่ร่วมด้วย ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ชาวจีนแคะที่กลุ่มคนที่อพยพมาจากทางตอนกลางของประเทศ โดยเส้นทางการอพยพแบ่งเป็นหลายเส้นทางและหลายระลอก<sup>2</sup> แต่ที่สำคัญก็คือมีชาวแคะจำนวนไม่น้อยที่อาศัยอยู่ในแต้จิ๋วแห่งนี้<sup>3</sup> หลังจากที่หานอื๋วได้นำความเจริญมาสู่เมืองแต้จิ๋ว โดยเฉพาะด้านการศึกษา ทำให้ที่นี่กลายเป็นหัวเมืองทางตอนใต้ของจีนที่มีความสำคัญด้านการศึกษา ชาวจีนแคะ

<sup>1</sup> Li Zhixian 李志贤 《唐人宋神：韩愈在潮州的神话与神话》，载《陕西师范大学学报》（哲学社会科学版），2012年第2期，第168页。

<sup>2</sup> อ่านเพิ่มเติมใน วรศักดิ์ มัทธโนบล. คือฮากกา คือจิ้นแคะ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546. หน้า 27-48.

<sup>3</sup> เขตการปกครองแต้จิ๋วในอดีต คือ เขตการปกครองที่รวมเมือง 8 เมือง ไว้ด้วยกันคือ แต้จิ๋วหรือเฉาโจว (潮州) เจียหย่ง (揭阳) เฉาหย่ง (潮阳) เหวาผิง (饶平) เฉิงไห่ (澄海) ผู่หนิง (普宁) ฮู่ไหล (惠来) และอำเภอเฟิงซุ่น (丰顺) ของเมืองเหมยโจว (梅州) ในปัจจุบัน หากในสมัยราชวงศ์ซ่งเมืองเหมยโจวก็เป็นส่วนหนึ่งในเขตการปกครองของแต้จิ๋ว เหมยโจวถือเป็นเมืองที่มีชาวจีนแคะอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เปรียบเสมือนหัวใจของวัฒนธรรมของชาวจีนแคะก็ว่าได้ ดังนั้นความหมายแต้จิ๋วในที่นี้หมายถึงขอบเขตอาณาบริเวณในอดีตที่มีชาวจีนแคะอาศัยอยู่ ดู Chen Xiaodong 陈晓东、Shi Lu 适庐著《潮州文化精神》，暨南大学出版社2011年，第1页。

เป็นเสมือนอาคันตุกะผู้มาเยือน ไม่มีที่ดินที่นาใหญ่โตให้ทำมาหากิน ดังนั้นผู้หญิงจีนแคะส่วนใหญ่จึงมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเย็บปักถักร้อย ส่วนผู้ชายก็ขยันอ่านหนังสือตำรา เพื่อสอบเข้ารับราชการในราชสำนัก เพราะการสอบรับราชการนั้นเป็นเครื่องยืนยันถึงสถานะทางสังคมที่มั่นคง และบรรพชนก็ได้รับการเชิดชูบูชาควบคู่กันไป ดังมีคำพูดติดปากของชาวจีนแคะที่ว่า “คนที่ดีคือขุนนางที่มีความจงรักภักดีและเป็นลูกที่มีความกตัญญู สองเรื่องที่สำคัญคือทำนาและเรียนหนังสือ” (一等人忠臣孝子，二件事耕田读书)<sup>1</sup> จากการเดินทางไปศึกษาวัฒนธรรมจีนแคะที่เหมยโจว (梅州) มักพบเสาหินมากมายเรียงรายอยู่หน้าศาลบรรพชนของชาวจีนแคะ ซึ่งเสาหินเหล่านี้คือหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกว่าในสายตระกูลนี้ใครเคยประสบความสำเร็จในการสอบเข้ารับราชการจีนชื่อ เป็นเสมือนการประกาศให้ผู้คนรับทราบถึงความสำเร็จของวงศ์ตระกูล

ชาวจีนแคะเริ่มอพยพมายังไต้หวันตั้งแต่ปลายสมัยราชวงศ์หมิง เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ชิงมีชาวจีนแคะจำนวนมากได้อพยพมายังเกาะไต้หวันพร้อมกับนำความเชื่อเกี่ยวกับห่านอ้วมมายังที่นี้ด้วย โดยได้สร้างศาลเจ้าห่านอ้วมไว้กราบไหว้บูชาที่ตำบลเน่ยผู่เมืองผิงตง (屏東内埔)<sup>2</sup> นอกจากนั้นแล้วภายในศาลเจ้าซานซานกั๋วหวัง (三山国王庙) ซึ่งเป็นศาลเจ้าของชาวจีนแคะหลายแห่งในไต้หวันยังมีการบูชาห่านอ้วมควบคู่กับเทพประธานในศาลอีกด้วย อาทิ ที่เมืองไทหนาน (台南) ที่เมืองจยาอี้ (嘉义) ที่เมืองอวิ้นหลิน (云林) และที่เมืองเฟิงซาน (凤山) เป็นต้น<sup>3</sup> ไต้หวันเป็นเพียงเกาะที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก แต่มีศาลเจ้าที่มีการบูชาห่านอ้วมอยู่เป็นจำนวนมาก นั้นย่อมหมายความว่าชาวจีนแคะมีความศรัทธาต่อห่านอ้วมอย่างสูง และยังคง

<sup>1</sup> Chen Ruiqin 陈瑞琴《屏東内埔昌黎祠之研究》，国立高雄师范大学硕士学位论文 2007 年，第一章，第 1 页。

<sup>2</sup> Chen Peijun 陈佩君《六堆屏東内埔昌黎祠及其客家文化之研究》，国立云林科技大学硕士学位论文 2008 年，第 44 页。

<sup>3</sup> Lu Dejia 卢德嘉编《凤山县采访册》第 177 页，载 Chen Ruiqin 陈瑞琴《屏東内埔昌黎祠之研究》，第三章，第 1 页。

ความเชื่อที่มีอยู่แต่เก่าก่อนไว้อย่างเหนียวแน่น นอกจากนั้นแล้วศาลเจ้าเหล่านี้ยังสะท้อนถึง ความหนาแน่นของชาวจีนแคะในไต้หวันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมจีน แต่ไม่เคยได้รับผลกระทบในช่วงการปฏิวัติทางวัฒนธรรมในปี ค.ศ.1966-1976 ทำให้พิธีกรรม ความเชื่อทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ยังคงหลงเหลือ ณ ดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะ พิธีกรรม ความเชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมจีนตอนใต้ ซึ่งวัฒนธรรมจีนแคะก็คือหนึ่งในวัฒนธรรม ดังกล่าว

ศาลเจ้าหนานอวี่แห่งแรกในไต้หวันอยู่ในตำบลเน่ยฝูเมืองผิงตง สร้างขึ้นในปีศักราช จยาซิงที่ 8 (嘉庆八年 ค.ศ.1803) หากแต่นักวิชาการท่านเชื่อน่าจะสร้างขึ้นในปีไค่กวง ที่ 7 (道光七年 ค.ศ.1827) ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่เวลาแห่งการซ่อมสร้างศาลเจ้าหนานอวี่ แห่งนี้ เนื่องจากเวลาในการสร้างศาลเจ้าหนานอวี่ไม่แตกต่างกันมากนัก หากแต่อยู่ที่การแสดง ถึงความสำคัญของหนานอวี่ที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของชาวจีนแคะที่อพยพมาจากเมืองแต้จิ๋ว เพราะต้องเข้าใจว่าการที่ใครคนใดคนหนึ่งจะนับถือบูชาเทพเจ้าหรือการไปกราบไหว้บูชา ขอพรจากเทพเจ้าองค์ใดนั้นต้องมีความแน่วแน่ชัดทางความเชื่อที่มนุษย์มีต่อเทพเจ้าองค์นั้น เช่น ไปไหว้เทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ย (财神爷) ก็เพื่อขอให้เทพเจ้าช่วยประทานความร่ำรวย ไปไหว้ เทพเจ้าไท่ส่วยเอี้ย (太岁爷) ก็เพื่อขอให้เทพเจ้าช่วยคุ้มครองดวงชะตาตลอดปี เป็นต้น ดังนั้นการที่ชาวจีนแคะกราบไหว้ขอพรจากหนานอวี่นั้น เพื่อจุดประสงค์อันใด หากไม่ใช้การ บูชาหนานอวี่ในฐานะเทพเจ้าผู้คุ้มครองด้านการศึกษา เนื่องจากหนานอวี่มีความโดดเด่นด้านนี้ มากที่สุด ทั้งนี้เพราะชีวิตจริงของหนานอวี่เป็นถึงผู้อำนวยการราชวิทยาลัยระดับหัวโจกที่มี ลูกศิษย์ลูกหามากมาย เป็นครูที่มีจิตใจดีงาม งานประพันธ์ก็โดดเด่นเลิศล้ำ รวมถึงเป็นผู้ นำทางปรัชญาสำนักหฺรูในสมัยราชวงศ์ถัง สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยที่ทำให้หนานอวี่กลายเป็นเทพเจ้า ผู้คุ้มครองด้านการศึกษาของผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับแต้จิ๋วอย่างแนบแน่น ที่น่าสนใจไปกว่า

นั่นก็คือ ศาลเจ้าหนานอวี่แห่งนี้ยังใช้เป็นโรงเรียนที่ศึกษาคำสอนในสำนักหฺรู่เพื่อเตรียมสอบเข้ารับราชการในสมัยราชวงศ์ชิงอีกด้วย (昌黎祠不惟庙宇，概亦科举时代之学府也)<sup>1</sup> โดยมีการเชิญให้บัณฑิตมาบรรยาย ซึ่งทำให้ชาวเน่ยฝูเมืองผิงตงสามารถสอบเข้ารับราชการได้มากขึ้น<sup>2</sup> ทั้งนี้อาจเชื่อมโยงได้ว่าศาลเจ้าหนานอวี่ที่แต่จิวในอดีตก็เป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่เคยใช้สอนหนังสือเช่นกัน นอกจากนี้แล้ว ชาวจีนแคะในไต้หวันยังเชื่อว่า วันที่ 9 เดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติของจีนเป็นวันประสูติของเทพเจ้าหนานอวี่<sup>3</sup> ซึ่งในวันดังกล่าวจะจัดพิธีบูชาหนานอวี่ ณ ศาลเจ้าแห่งนี้ พิธีบูชาหนานอวี่มีลักษณะคล้ายกับการบูชาจิ้งจอกแต่เรียบง่ายและไม่ใหญ่โตเท่า ทั้งนี้เนื่องจากสถานะของหนานอวี่ไม่เทียบเท่ากับขงจื้อซึ่งเป็นเสมือนบรมครูตามคติความเชื่อของชาวจีน ซึ่งหนานอวี่เป็นเพียงคนรุ่นหลังที่มีความโดดเด่นในปรัชญาแนวคิดของลัทธิหฺรู่

หากภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับหนานอวี่ในฐานะเทพเจ้าของชาวจีนแคะในไต้หวันสามารถถือเป็นตัวแทนความเชื่อของหนานอวี่ในอดีตได้ ดังนั้นการบูชาหนานอวี่ก็คือการระลึกถึงบุญคุณของท่านที่ได้มอบไว้กับผู้คนที่นี่อาศัยในแต่จิวในอดีต โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งหมายความว่าหนานอวี่เมื่อเสียชีวิตลงแล้วได้กลายเป็นเทพเจ้าที่มีหน้าที่ดูแลด้านการศึกษาอีกองค์หนึ่งนั่นเอง<sup>4</sup>

ภายในศาลเจ้าหนานอวี่แห่งนี้ยังมีการบูชาเจ้าเต๋อกับหนานเซียงจื่อรวมอยู่ด้วย<sup>5</sup> การบูชาเจ้าเต๋อก็คืออีกหนึ่งภาพสะท้อนของชาวจีนแคะที่เน้นยกย่องเทิดทูนบุคคลที่ประกอบคุณงามความดีด้านการศึกษา เนื่องจากเจ้าเต๋อคือปราชญ์ท้องถิ่นที่หนานอวี่เห็นว่าเป็นผู้มีคุณธรรม

<sup>1</sup> Chen Peijun 陈佩君《六堆屏东内埔昌黎祠及其客家文化之研究》，第 70 页。

<sup>2</sup> Wu Yingwen 吴应文《屏东昌黎祠韩愈祭文化活动之研究》，美和科技大学九十九年度教师产学研合作计划结案报告书 2010 年，第 11 页。

<sup>3</sup> Chen Ruiqin 陈瑞琴《屏东内埔昌黎祠之研究》，第一章第 2 页。

<sup>4</sup> Wu Yingwen 吴应文《屏东昌黎祠韩愈祭文化活动之研究》，第 24 页。

<sup>5</sup> Chen Ruiqin 陈瑞琴《屏东内埔昌黎祠之研究》，第三章第 27 页。

สติปัญญา และรู้ในปรัชญาสำนักหรืออย่างถ่องแท้ โดยให้มาดำรงตำแหน่งอาจารย์เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับลูกหลานชาวเมืองแต่จิว แต่การบูชาหानเซียงจื่อซึ่งเป็นหนึ่งในแปดเซียนที่ชาวจีนเชื่อว่าเป็นเหลนของหานอ้วนั้นไม่ได้อยู่บริบทเดียวกับการบูชาหานอ้วและเจ้าเตอในฐานะครูอาจารย์หรือผู้นำด้านการศึกษา

การบูชาหานเซียงจื่อในศาลเจ้าหานอ้ว นอกจากจะแสดงถึงความยอมรับในต่างลัทธิความเชื่อที่ไม่เคร่งครัดของชาวจีนแล้ว หากมองลึกลงไปคงเป็นเพราะชาวจีนยังเชื่อว่าหานเซียงจื่อคือผู้ที่ชี้แนะให้หานอ้วได้กลายเป็นเซียน นอกจากนี้ยังมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับหานเซียงจื่อที่ได้ช่วยสร้างสะพานกวงจี้ (广济桥) ในแต้จิ๋วอีกด้วย ซึ่งต่อมาสะพานกวงจี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสะพานหานเซียงจื่อ (湘子桥)<sup>1</sup> ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการบูชาหานเซียงจื่อก็คงเป็นเพราะตำนานความเชื่อที่เชื่อมโยงกับบุคคลและพื้นที่เข้าไว้ด้วยกัน ในที่นี้หมายถึงหานอ้ว และ แต้จิ๋ว ส่วนหานเซียงจื่อก็คงเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับหานอ้วในหลายด้าน โดยเฉพาะช่วงที่หานอ้วมาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแต่จิว ด้วยเหตุนี้จึงมักมีการบูชาหานเซียงจื่อควบคู่กับการบูชาหานอ้ว ซึ่งผู้เขียนมีโอกาสไปศาลเจ้าซานซานกั๋วหวังที่เมืองไถหนานก็พบว่ามีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน

หานอ้ว นอกจากจะถูกยกย่องนับถือในฐานะเทพผู้ดูแลด้านการศึกษาแล้ว ราวสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (ค.ศ.1736-1796) พื้นที่แถบแต้จิ๋วยังนับถือท่านในฐานะเทพผู้ประทานบุตรอีกด้วย ตามความตอนหนึ่งที่ว่า “สตรีชาวแต้จิ๋วจะเดินทางมายังศาลเจ้าหานอ้วเพื่อขอบุตร ศาลเจ้าหานอ้วมีทั่วทุกหนแห่ง ผู้ที่ขอจะสมหวังทุกคนไป” (潮妇求子必于文公庙，

<sup>1</sup> Wu Guosheng 吴国升《潮州地名与韩愈》，载《中国地名》，2001 年第 3 期，第 14 页。

庙祀处处有之，有求无不应者<sup>1</sup> นั้นยอมแสดงถึงความศรัทธาที่ชาวแต้จิ๋วมีต่อห่านอ้ว ไม่ใช่เฉพาะด้านความรู้เท่านั้น แต่ยังเชื่อว่าการมาบนบานศาลกล่าวขอบุตรจากท่านก็สมหวังอีกด้วย ทั้งนี้เชื่อได้ว่าการมาขอบุตรจากห่านอ้วของสตรีชาวแต้จิ๋วนี้ คงเพราะอยากได้บุตรชายที่มีความรู้ความสามารถเหมือนห่านอ้วซึ่งเป็นนักปราชญ์ที่ชาวแต้จิ๋วให้ความเคารพนับถือนั่นเอง

### ห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่”

ความเชื่อเกี่ยวกับห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งความเชื่อดังกล่าวไม่ได้แพร่หลายในวงกว้างของกลุ่มประชาชนทั่วไป แต่แพร่หลายจำกัดอยู่ในกลุ่มบัณฑิตผู้มีความรู้ในราชสำนัก เนื่องจากห่านอ้วได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ประจำหน่วยงานทางราชการเท่านั้น เช่นที่ “แผนกลี่ปู้” (ซึ่งเป็นแผนกที่ดูแลเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นของขุนนางในราชสำนัก) อันหลินย่วน (แผนกเจ้ากรมอาลักษณ์) แผนกหลี่ปู้ (เป็นแผนกที่ดูแลเกี่ยวกับบัญชีต่าง ๆ ของราชสำนัก รวมถึงพิธีบูชาในราชสำนัก) แผนกกว๋อจื่อเจียน (ราชวิทยาลัย) ล้วนบูชาห่านอ้วในฐานะ ‘เจ้าที่’ ด้วยกันทั้งสิ้น” (自明以来，北京吏部、翰林院、礼部、国子监土地神俱祀韩愈)<sup>2</sup> ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” ในสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ “ไม่ทราบได้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร” (然不知其所据)<sup>3</sup>

“เจ้าที่” ในที่นี้ก็คือจิตวิญญาณของคนหลังความตาย หากแต่ถูกจัดแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม โดยมีหน้าที่หลักคือการปกป้องรักษาพื้นที่อาณาบริเวณที่มนุษย์ได้วางกรอบไว้

<sup>1</sup> Liu Xun 刘恂等著、Lu Xun 鲁迅、Yang Weiqun 杨伟群点校《历代岭南笔记八种》，广东人民出版社 2011 年第 225 页。

<sup>2</sup> Qian Jibo 钱基博《韩愈志》，中国书店影印 1988 年，第 54 页。

<sup>3</sup> Wang Qishu 汪启淑著、Yang Huijun 杨辉君点校《水曹清暇录》，北京古籍出版社 1997 年，第 197 页。

ซึ่งคิดความเชื่อเกี่ยวกับเทพ “เจ้าที่” ของชาวจีนนั้นมีอยู่ 3 ระดับ ด้วยกันดังนี้ ระดับที่หนึ่ง “เจ้าที่” ระดับครัวเรือน ระดับที่สอง “เจ้าที่” ระดับชุมชน ระดับที่สาม “เจ้าที่” ระดับเมือง ซึ่ง “เจ้าที่” ทั้ง 3 ระดับอาจจะเป็นใครก็ได้ ซึ่งหมายรวมถึงผีบรรพบุรุษ วีรชนผู้กล้า ตลอดจนบุคคลที่เคยทำคุณงามความดีในอดีต ซึ่งก็มีบุคคลในประวัติศาสตร์จีนหลายคนได้รับบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” เช่น โจวซิน (周新) ผู้ตรวจราชการมณฑลเจ้อเจียงในสมัยราชวงศ์หมิงได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ระดับเมือง หรือเรียกว่าเจ้าพ่อหลักเมือง (城隍)<sup>1</sup> เป็นต้น เมื่อพินิจพิจารณาจากสถานที่ที่ทำการบูชาห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” จะพบว่า เป็นหน่วยแผนก กรม กองประจำราชสำนัก ซึ่งหมายความว่าห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” มีภาระหน้าที่ดูแลพื้นที่ในบริเวณแผนก กรม กอง เท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ “เจ้าที่” ระดับเมือง หรือระดับชุมชนอย่างแน่นอน ดังนั้นห่านอ้วเป็นเพียงเทพ “เจ้าที่” ในส่วนของระดับครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งความหมายของครัวเรือนในที่นี้หมายถึงหนึ่งสังกัดของในราชสำนัก

ส่วนเหตุที่ห่านอ้วไม่ได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนและระดับเมืองนั้น คงเป็นเพราะการนับถือห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” เกิดขึ้นหลังจากห่านอ้วเสียชีวิตไปแล้วกว่า 400 ปี และพื้นที่ที่นับถือบูชาห่านอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” นั้นอยู่ไกลจากเมืองแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นเมืองที่ห่านอ้วเคยมาปกครองในฐานะเจ้าเมือง และได้ผู้สร้างคุณูปการให้กับผู้คนในเมืองนี้อย่างอเนกอนันต์ ดังนั้นหากห่านอ้วจะได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ระดับที่สูงขึ้น เช่น “เจ้าที่” ระดับเมืองนั้น ก็คงต้องเกิดขึ้นที่เมืองแต้จิ๋ว ไม่ใช่เมืองหลวงอย่างปักกิ่ง นอกจากนั้นแล้วสาเหตุสำคัญอีกหนึ่งอย่างที่ทำให้ชาวแต้จิ๋วไม่กราบบูชาห่านอ้วในฐานะ

<sup>1</sup> อ่านเพิ่มเติมใน สุรสิทธิ์ อมรวิชชศักดิ์. “ปูนเกล้าฯ : เทพ ‘เจ้าที่’ จีนในสังคมไทย” , ใน หนังสือรวมบทความวิชาการการประชุมวิชาการจีนศึกษาระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 “จีนวิวัฒน์ในมิติภาษา วรรณกรรม การสอน และวัฒนธรรมศึกษา”. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2556. หน้า 37-38.

เทพ “เจ้าที่” ในระดับเมืองก็คงเป็นเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมืองแต่จังหวัดนี้ จะเห็นได้จากตอนที่หานอวี่ได้มาประจำที่เมืองแต้จิ๋ว ท่านได้ช่วยปกป้องรักษาให้ผู้คนที่นี่รอดพ้นจากอุทกภัยครั้งใหญ่ ซึ่งหานอวี่เองได้มาราบไหว้ขอพรจากเจ้าพ่อหลักเมืองแห่งนั้นหลายครั้ง

ความน่าสนใจอยู่ที่ว่าเพราะเหตุใดหานอวี่จึงได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” จากหลายหน่วยงานของราชสำนัก ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้เกิดความศรัทธาต่อหานอวี่ในฐานะเทพ “เจ้าที่” น่าเกิดจากปัจจัยหลายประการ

ประการที่หนึ่ง หานอวี่เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่เคยดำรงตำแหน่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนก กรม กองประจำราชสำนักเหล่านั้น ซึ่งก็พบว่า หานอวี่เคยรับราชการในแผนกสี่ปู๋ในตำแหน่ง รองเจ้ากรมฝ่ายขุนนางกับแผนกัวจื่อเจียนโดยดำรงตำแหน่งอาจารย์และผู้อำนวยการประจำ ราชวิทยาลัยระดับกัวจื่อ

ประการที่สอง ในสมัยราชวงศ์หมิงเทพเจ้าที่ได้รับการบูชาแพร่หลายที่สุดคือ “เจ้าที่” เนื่องจากมีตำนานเล่าว่า “จักรพรรดิจูหยวนจาง (朱元璋 ค.ศ.1328-1398) ประสูติ ณ ศาล ‘เจ้าที่’ ในตำบลหลิงจี้อำเภอฮิวอี้” (帝生于盱眙县灵迹乡土地庙)<sup>1</sup> ซึ่งทำให้การบูชา “เจ้าที่” เป็นสิ่งที่ราชสำนักยอมรับ สถานที่ราชการทุกแห่งล้วนสร้างศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีบูชา<sup>2</sup> อาจจะเป็นไปได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับหานอวี่ในฐานะเทพ “เจ้าที่” ประจำสถานที่อื่น ๆ คงมาพร้อมกับความเชื่อนี้ ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่า การบูชาหานอวี่ในฐานะเทพ “เจ้าที่” น่าจะแพร่หลายอยู่พอสมควรแล้วในเวลานั้น ส่วนกลุ่มผู้ที่ศรัทธาคือขุนนางประจำในราชสำนัก ขุนนางคือบุคคลที่ทำงานให้กับราชสำนัก โดยไปประจำในสังกัดแผนก กรม กองต่าง ๆ ตามพระราชประสงค์ขององค์จักรพรรดิ กลุ่มคนเหล่านี้มีโอกาสเลื่อนหรือโยกย้ายไปสังกัดแผนก

<sup>1</sup> Lu Bi 吕毖撰《明朝小史》卷一“土地移庙”，载 Sikujinhuisucongkan Bianmuweiyuanhui 四库禁毁书丛刊编纂委员会编《四库禁毁书丛刊》（史部第19册），北京出版社2000年，第435页。

<sup>2</sup> Pan Wuzheng 潘务正《明清翰林院祠祀 韩愈考》，第390页。

กรม กองต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงได้นำเอาความเชื่อเกี่ยวกับหานอวี่ในฐานะเทพ “เจ้าที่” ไปเผยแพร่ยังแผนก กรม กองอื่น ๆ ก็เป็นไปได้

ประการที่สาม การแสดงบทบาทต่าง ๆ ในช่วงดำรงตำแหน่งทางราชการกับความเก่งกาจสามารถด้านสติปัญญาของหานอวี่ก็คงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญทำให้หานอวี่ซึ่งเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ได้รับการบูชาในฐานะ “เจ้าที่” เพราะจะสังเกตได้ว่าสถานที่ที่บูชาหานอวี่ล้วนเป็นแผนก กรม กองในฝ่ายขุนคลัง ซึ่งหานอวี่เองได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำด้านความคิดของสำนักหฺรฺ ตลอดจนเป็นครูอาจารย์ที่มีลูกศิษย์ลูกหามากมายในฐานะอาจารย์และผู้อำนวยการราชวิทยาลัย ดังนั้นเมื่อต้องเลือกใครคนใดคนหนึ่งมาเป็นเทพเจ้าที่จะอำนวยความสุข ก็น่าจะนึกถึงบุคคลที่ตนเองคุ้นเคย แต่ทั้งนี้บุคคลเหล่านั้นต้องมีความโดดเด่นทั้งด้านความรู้ความสามารถและด้านจริยธรรม ซึ่งหานอวี่เองก็มีความเพียบพร้อมในส่วนนี้

ประการที่สี่ การบูชาหานอวี่ในฐานะ “เทพเจ้า” มีอยู่แล้วในสังคม ซึ่งก็คงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ศรัทธาไม่ต้องคิดหรือสร้างตำนานใหม่หมดให้กับหานอวี่

ประการที่ห้า หานอวี่แม้จะเป็นหฺรฺแต่ก็มีใจฝักใฝ่ในลัทธิเต๋า ซึ่งการบูชาเทพเจ้าเป็นความเชื่อในลัทธิเต๋า และเทพ “เจ้าที่” เองก็อยู่ในบริบทความเชื่อของลัทธินี้

ประการที่หก มีตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับหานเซียงจื่อได้ชี้แนะหานอวี่จนกลายเป็นเซียน

ซึ่งปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นเพียงข้อสันนิษฐานบางประการที่เกี่ยวกับความเชื่อฐานเทพ “เจ้าที่” ของหานอวี่ ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่า “เจ้าที่” เป็นเทพเจ้าที่มีความใกล้ชิดกับผู้คนมากที่สุดตามความเชื่อของชาวจีน<sup>1</sup> โดยเฉพาะ “เจ้าที่” ระดับครัวเรือนซึ่งเสมือนว่าต้องใช้ชีวิตร่วมกันภายในรั้วเดียวกัน ดังนั้นการที่แผนก กรม กองของราชสำนัก

<sup>1</sup> Qing Xitai 卿希泰《中国道教》（三），第115页。

จำนวนมากเลือกที่จะบูชาหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” ย่อมแสดงถึงการยอมรับในสถานะ บทบาทต่าง ๆ ของหานอ้วในตอนที่มีชีวิตอยู่ จนนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา

ความเชื่อเกี่ยวกับหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” ปรากฏขึ้นในกลุ่มปัญญาชนที่รับราชการในเมืองหลวงกรุงปักกิ่งตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง และเมื่อถึงราชวงศ์ชิงเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” เป็นที่รับรู้ทั่วไปในสังคม ทำให้ผู้ประพันธ์นิยายอิงประวัติศาสตร์นำมาสร้างเรื่องเพิ่มว่า เมื่อหานอ้วตายแล้วได้มารับตำแหน่งเป็นเทพ “เจ้าที่” ที่เมืองหนานจิง (南京) ดังปรากฏในงานวรรณกรรมเรื่อง หานเซียงจื่อซี้แนะหานอ้ว 9 ครั้งให้เป็นเทพเจ้าฉบับใหม่ 《新编韩湘子九度文公道情》 ที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ.1854 และตำนานเทพหานเซียงฉบับใหม่ 《新编韩仙宝传》 ที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ.1872 เป็นต้น<sup>1</sup> ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้คนในเมืองหนานจิงไม่เคยมีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวแม้แต่น้อย แต่เชื่อได้ว่าผู้ประพันธ์คงได้ยืมได้ฟังมาจากสิ่งที่เล่าขานปากต่อปาก หรือไม่ก็ผู้เขียนเองก็คือปัญญาชนคนหนึ่งที่เคยกราบไหว้บูชาหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” นั่นเอง

ความเชื่อเกี่ยวกับหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” ได้สิ้นสุดลงเมื่อราชวงศ์ชิงล่มสลาย แผนก กอง กรมต่าง ๆ ในราชสำนักทุกอย่างถูกล้มล้างจนหมดสิ้น แต่สิ่งหนึ่งที่เหลือไว้คือความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งบุคคลทางประวัติศาสตร์ในสมัยราชวงศ์ถึงนามหานอ้วเคยได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ในราชสำนักของจีน

<sup>1</sup> Pan Wuzheng 潘务正 《明清翰林院祠祀 韩愈考》，第 393 页。

## สรุป

การที่หานอ้วได้มีโอกาสไปรับหน้าที่ตำแหน่งเจ้าเมืองแต่จิว ในปี ค.ศ. 819 ช่วงเวลาสั้น ๆ ราว 7 เดือนเศษ ถือเป็นปัจจัยและสาเหตุหลักของการนับถือหานอ้วในฐานะ “เจ้าพ่อ” ที่ผู้คนในเมืองแต่จิวให้เคารพและศรัทธาอย่างสูงในเวลาต่อมา ซึ่งแรกเริ่มการบูชาหานอ้วก็เหมือนกับการบูชาเทพเจ้าอื่น ๆ กล่าวคือ ผู้ศรัทธาสามารถขอพรได้ในทุก ๆ เรื่องที่ตนต้องการ แต่เมื่อศึกษาในเชิงลึกจะพบว่า ผู้คนทั่วไปส่วนใหญ่บูชาหานอ้วในฐานะ “เจ้าพ่อ” ที่ประทานพรด้านการศึกษา โดยเฉพาะผู้ศรัทธาที่อยู่ในวัฒนธรรมจีนแคะ นอกจากนั้นแล้ว บทบาทของหานอ้วในขณะดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในหน้าที่การงาน รวมถึงบทบาททางสังคม แนวคิดมุมมองก็มีส่วนที่ส่งผลให้หานอ้วได้รับการยกย่องบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” จากหลายหน่วยงานของราชสำนักหมิงจนถึงราชวงศ์ชิง หากแต่การบูชาหานอ้วในฐานะเทพ “เจ้าที่” ได้สิ้นสุดลงเมื่อราชวงศ์ชิงได้ล่มสลาย แต่ทว่าการบูชาหานอ้วในฐานะ “เจ้าพ่อ” ยังคงมีการขับเคลื่อนอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะที่เมืองผิงตงในไต้หวันได้จัดงานสมโภชเทพเจ้าหานอ้วอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าหากมนุษย์ยังคงให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านใด การบูชาหานอ้วในฐานะ “เจ้าพ่อ” เทพผู้ประทานพรด้านการศึกษา ก็ยังคงไม่หมดไปฉนั้น

## เอกสารอ้างอิง

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. คือฮากกา คือจินแคะ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546.

สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. “ปูนเถ้าก : เทพ ‘เจ้าที่’ จินในสังคมไทย” , ใน หนังสือรวม

**บทความวิชาการการประชุมวิชาการจีนศึกษาระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 “จีนวิวัฒน์**

**ในมิติภาษา วรรณกรรม การสอน และวัฒนธรรมศึกษา”**. กรุงเทพฯ : สาขาวิชา

ภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2556.

Bai Gang 白钢主编 2002 《中国政治制度史》，天津：天津人民出版社。

Chen Peijun 陈佩君 2008 《六堆屏东内埔昌黎祠及其客家文化之研究》，云林：国立云林科技大学硕士学位论文。

Chen Ruiqin 陈瑞琴 2007 《屏东内埔昌黎祠之研究》，高雄：国立高雄师范大学硕士学位论文。

Chen Shangjun 陈尚君 2012 《韩湘子成仙始末》，载《古典文学知识》，第 1 期。

Chen Xiaodong 陈晓东、Shi Lu 适庐著 2011 《潮州文化精神》，广州：暨南大学出版社。

Chen Zhuguang 陈光主编 1999 《中国历代帝王年号手册》，北京：北京燕山出版社，年。

Gu Qing 顾青编注 2009 《唐诗三百首》，北京：中华书局。

Guan Yongli 关永礼主编 1990 《古文观止·续古文观止鉴赏辞典》，上海：上海同济大学出版社。

Huang Gui 黄桂著 2002 《潮州的社会传统与经济发展》，南昌：江西人民出版社。

He Xiulan 何秀兰、Li Chun 李春 1998 《韩愈在潮州》，载《岭南文史》，第 4 期。

Li Fang 李昉等编 1982 《文苑英华》，北京：中华书局。

Li Konghuai 李孔怀 2007 《中国古代行政制度史》，香港：三联书店（香港）有限公司。

- Li Xueqin 李学勤主编 1994《仪礼注疏》，北京：北京大学出版社。
- Li Zhixian 李志贤 2012《唐人宋神：韩愈在潮州的神话与神话》，载《陕西师范大学学报》（哲学社会科学版），第2期。
- Li Ziguang 李子广 1998《唐代古文运动与进士科举》，载《广播电视大学学报》（哲学社会科学版），第2期。
- Liu Dajie 刘大杰著 2006《中国文学发展史》（中卷），上海：复旦大学出版社。
- Liu Xun 刘恂等著、Lu Xun 鲁迅、Yang Weiqun 杨伟群点校 2011《历代岭南笔记八种》，广州：广东人民出版社。
- Ma Xiuyong 马秀勇 2000《试论唐代民间信仰中的当朝人物崇拜》，北京：首都师范大学硕士学位论文。
- Pan Wuzheng 潘务正 2011《明清翰林院祠祀韩愈考》，载《中华文史论丛》，第2期。
- Qian Jibo 钱基博 1988《韩愈志》，北京：中国书店影印。
- Qian Zhonglian 钱仲联等著 2000《中国文学大辞典》，上海：上海辞书出版社。
- Qing Xitai 卿希泰 1994《中国道教》（三），上海：东方出版中心。
- Qu Shouyuan 屈守元、Chang Sichun 常思春主编 1996《韩愈全集校注》，成都：四川大学出版社。
- Sikujinhuishucongkan Bianmuweiyuanhui 四库禁毁书丛刊编纂委员会编 2000《四库禁毁书丛刊》（史部第19册），北京：北京出版社。
- Sun Yongdou 孙永都、Meng Zhaoxing 孟昭兴著 2006《中国历代职官知识手册》，天津：百花文艺出版社。
- Tuo Tuo 脱脱等撰 1990《宋史》，北京：中华书局。
- Wang Biexuan 王别玄 2009《韩愈碑祭文中的生死观研究》，嘉义：南华大学硕士学位论文。
- Wu Guosheng 吴国升 2001《潮州地名与韩愈》，载《中国地名》，第3期。

- Wang Qipeng 王启鹏 2007: 《苏轼贬惠与韩愈贬潮影响比较谈》，载《周口师范学院学报》，第 1 期。
- Wang Qishu 汪启淑著、Yang Huijun 杨辉君点校 1997《水曹清暇录》，北京：北京古籍出版社。
- Wang Xingya 王兴亚、Ma Huaiyun 马怀云 2002《韩愈籍贯诸说考辨》，载《河南大学学报》（社会科学版），第 1 期。
- Wu Wenzhi 吴文治编 2006《韩愈资料汇编》，北京：中华书局。
- Wu Yingwen 吴应文 2010《屏东昌黎祠韩愈祭文化活动之研究》，美和科技大学九十九年度教师产学合作计划结案报告书。
- Yue Zhen 岳珍 2003《韩愈“南行逾六旬”考实—兼论韩愈南迁潮州的行程》，载《殷都学刊》，第 1 期。
- Zhang Ziquan 张子泉、Dai Weiyi 戴维一主编 2005《大学语文》，北京：清华大学出版社。
- Zhao Yishan 赵义山、Li Xiusheng 李修生主编 2007《中国分体文学史》（修订版），上海：上海古籍出版社。
- Zheng Zhiyong 郑智勇、Ou Junyong 欧俊勇、Wu Mengxian 吴孟显、Wu Wenzhong 吴文忠编著 2011《潮州古代名人》，广州：暨南大学出版社。
- Zhu Binjie 褚斌杰著 1984《中国古代文体概论》，北京：北京大学出版社。